

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: koolieelse lasteasutuse pedagoog

Eve Jürgenson

REEGLID JA KARISTUSED KODUS

5-7-aastaste laste arusaamad reeglitest ja

karistustest

magistritöö

Juhendajad: dotsent Merle Taimalu ja dotsent Dagmar Kutsar

Tartu 2017

REEGLID JA KARISTUSED KODUS

5-7-aastaste laste arusaamad reeglitest ja karistustest

Resümee

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli kirjeldada 5-7-aastaste laste arvamusi kodus kasutatavatest reeglitest ja nende vajalikkusest ning vanemate kasvatustegevusest, kui lapsed reegleid rikuvad. Uurimuses osales 16 last, vanuses 5-7 aastat. Uurimismeetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud ja andmeanalüüsil induktiivset sisuanalüüsi.

Uurimuses osalenud lapsed pidasid reegleid vajalikuks eelkõige enda, aga ka kaasinimeste füüsilise- ja sotsiaalse heaolu seisukohast. Laste arvates peaksid reeglid olema lastele arusaadavalt sõnastatud ja reegli vajalikkus vanemate poolt põhjendatud. Reeglite rikkumise korral ootavad lapsed nii vanemate sekkumist kui ka nendepoolset mõistmist. Uuritavad olid seisukohal, et suuremate reeglite rikkumiste eest on vanematel õigus ka lapsi karistada. Eelistatumad karistused olid toolile või teise tuppa järele mõtlema saatmine. Füüsilisse karistamisse suhtusid lapsed taunivalt ja leidsid, et see on õigustatud vaid äärmuslikel juhtudel. Lapsed soovisid, et reeglitest üleastumise korral vanemad eelkõige räägiksid nendega ja tunneksid huvi, miks laps reeglit rikkus.

Märksõnad: reeglid, reeglite vajalikkus, karistused, karistamise vajalikkus.

**RULES AND PUNITIVE ADMONITION USED BY PARENTS:
how children aged 5 – 7 interpret rules and punitive admonition**

Abstract

This Master Thesis has an objective to delve into the 5-7-year-old children's opinions about the types and necessity of the behavioral rules set for them by their parents, and the subsequent punitive admonition or reprimand unless those rules were observed. For this research a sample group of 16 children aged 5-7 were targeted chosen. The research method used, included semi-structured interviews, while the data was analyzed by using the inductive content analysis.

The children in this research sample affirmed the rules were necessary to safeguard the wellbeing and social peace for themselves, for their peers and other people around. The children reiterated that all the rules their parents impose on them shall be unequivocal and comprehensible. In their undesired behavior the children not only anticipate their parents' involvement, but also expect forgiveness from them.

The children did accept their parents being justified to use punitive admonition, if a breach of the rules were grave. They would accept it, if in "grave breach of rules" they were told to "sit by oneself in silence until ready to mend one's manners".

The children denounced corporal punishment altogether, yet admitted its being justified on extreme occasions. The children's desire was that – in cases of undesired behavior – the parents delved into the reasons for their children's misbehavior.

Key terms used: behavioral rules, need for behavioral rules; punitive admonition, need for punitive admonition.

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	3
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetilised seisukohad.....	6
1.1. Ühiskond lapse ja lapsepõlve mõjutajana.....	6
1.2. Perekond lapse ja lapsepõlve mõjutajana.....	7
1.2.1. Kasvatus lapse mõjutajana.....	8
1.2.2. Erinevad kasvatusstiilid lapse mõjutajana.....	9
1.2.3. Laste distsiplineerimine – positiivne vanemlus ja positiivne distsipliin.....	10
1.3. Laps ise enda arengu mõjutajana – laps kui subjekt ja objekt.....	14
2. Metoodika.....	17
2.1. Valim.....	18
2.2. Andmekogumine.....	19
2.3. Andmeanalüüs.....	22
3. Tulemused.....	24
3.1. Reeglite vajalikkus.....	24
3.1.1. Sotsiaalsete oskustega seotud reeglite vajalikkus.....	25
3.1.2. Tervisega seotud reeglite vajalikkus.....	26
3.1.3. Ohutusega seotud reeglite vajalikkus.....	27
3.2. Reeglid kodus.....	29
3.2.1. Sotsiaalsete oskuste arendamisega seotud reeglid kodus.....	29
3.2.2. Tervisega seotud reeglid kodus.....	30
3.2.3. Ohutusega seotud reeglid kodus.....	31
3.2.4. Koolivalmidusega seotud reeglid kodus.....	32
3.2.5. Laste osalus reeglite seadmisel ja reeglite rikkumise põhjused.....	33
3.3. Karistused kodus.....	34
3.3.1. Verbaalne karistamine.....	34
3.3.2. Füüsiline karistamine.....	34
3.3.3. Vaimne karistamine- millestki ilma jätmine.....	35
3.4. Laste nõuanded vanematele enda distsiplineerimiseks.....	36
3.4.1. Verbaalne karistamine/distsiplineerimine.....	37
3.4.2. Füüsiline karistamine.....	37
3.4.3. Vaimne karistamine-millestki ilma jätmine.....	38
4. Arutelu.....	39
4.1. Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus.....	45
Tänu sõnad.....	47
Autorsuse kinnitus.....	47
Kasutatud kirjandus.....	48
Lisa1. Nõusoleku vorm lapsevanemale lapse uurimuses osalemise lubamiseks	
Lisa2. Intervjuu kava	

Sissejuhatus

*Kas te teate, kas te teate lahke sõna võimu,
sageli me kuulma peame kärkimist ja sõimu.
Head lapsed, need kasvavad vitsata,
arm aitab enam kui hirm. (J. Viiding)*

Igas ühiskonnas on reeglid, mis on aluseks igapäevaelu käitumisele. Nendest üleastumine võib viia ebamugavate olukordadeni. Seetõttu on oluline, et vanemad lastele juba varakult piire seaks, et lapsed harjuksid ühiskonnaelu normidega ja austaksid nii enese kui ka kaasinimeste õigusi. Keegi ei kahtle selles, et iga vanem soovib oma lapsele parimat. Samas pakub kaasaegne infoühiskond lapsevanematele hulgaliselt mitmekülgset ja samas ka vastuolulist informatsiooni, milline oleks just parim viis õnnelike, edukate ja hoolivate laste/tulevaste täiskasvanute kasvatamiseks. Lisaks väliskeskkonnast saadavatele mõjutustele on igal vanemal ka oma lapsepõlvest saadud kogemused ja teadmised, milline võiks olla hea vanemlus (Höckert, 2011).

Paljude kasvatusalaste teemade seas on nii kasvatusteadlastele kui ka lapsevanematele juba aastasadu huvi pakkunud küsimus, kas ja kuidas seada lastele piire (Flinkman, 2004). Antud küsimuses on Eestis uuritud pigem lapsevanemate seisukohti (Hiimaa, 2015; Juhkam, 2013; Kala, 2014), kuid laste arvamusi antud teemal on autorile teadaolevalt uuritud seni vähe ja sedagi vaid vanematelt lastelt (Karu, Turk, Biin & Suvi, 2012b; Lastekaitse Liit, 2015).

Lähtuvalt uuest lapsepõlvesotsioloogia ideest tuleks lapsi puudutavate teemade uurimises käsitleda lapsi subjektidena, mitte objektidena s.t. lapsi puudutavates küsimustes tuleks küsida ka nende seisukohti, mitte vaid täiskasvanute omi (Mason & Hood, 2011). Bühler-Niederberger (2010) ja Prout (2011) leiavad, et kuigi see tundub sageli täiskasvanutele uskumatuna, on just lapsed kõige paremad oma elu eksperdid, kes on võimelised kirjeldama nii kogemusi kui ka avaldama arvamust erinevatel teemadel, milleks Smith'i (2004) arvates võivad olla ka erapooletus, õiglus, karistused ja reeglid.

Lapsele võiks piire seadma hakata juba aasta vanuselt (Juul, 2011). Seega peaks viieaastasel lapsel olema oma kogemus/arvamus distsipliinist, mida avaldada. Eelnevast lähtuvalt on oluline uurida, mida arvavad lapsed, eelkõige just nooremad lapsed, reeglitest ja karistamisest ning millist kasvatustegevust nad oma vanematelt ootavad. Suurem teadlikkus laste arvamustest annaks võimaluse diskussiooniks, mille kaudu oleks võimalik pikemas

perspektiivis muuta lapsevanemate hoiakuid, antud töö kontekstis näiteks reeglite seadmisel ja distsiplineerimisse.

Magistritöö teoreetilise/sissejuhatava osa ülesehitamisel lähtuti Bronfenbrenneri (1979) ökoloogilisest süsteemiteooriast, kuna last ja tema peamist kasvukeskkonda – perekonda – mõjutab ka ühiskond ja selles aktsepteeritavad kasvatusväärtused.

1. Teoreetilised seisukohad

1.1. Ühiskond lapse ja lapsepõlve mõjutajana

Bronfenbrenneri (1979) ökoloogiline süsteemiteooria jagab indiviidi/last ümbritsevad keskkonnad neljaks organiseeritud, üksteist vastastikku mõjutavaks süsteemiks: makrosüsteem (ühiskonnas olevad väärtushinnangud), eksosüsteem (riigi poolt tagatud toetus perele/lapsele), mikrosüsteem (kodu, aga ka lasteaed ja sõbrad) ja mesosüsteem, mis ühendab mikrosüsteeme.

Last ja lapsepõlve mõjutab kõige enam kodukeskkond, kus laps on organiseeritud peresüsteemi osa ja vastastikuses interaktsioonis oma vanemate ja ka teiste pereliikmetega (Minuchin, 1985). Mida toetavamad on perekonnale/lapsele erinevad süsteemid, seda tõenäolisemalt mõjutavad nad ka last ja tema lapsepõlve positiivselt (Prout & James, 2005).

Kuigi me mõnikord võime alahinnata ühiskonnas aktsepteeritud väärtushinnangute mõju üksikisikule, on neil siiski oluline roll. Antud seisukohta kinnitab näiteks Kutsar, Kasearu ja Kurrikoff (2012) ilmunud artikkel, kus võrreldakse Eestis aastatel 1972 ja 2007 läbi viidud uurimustele tuginedes vanemate ja laste hoiakuid peredistsipliini. Võrdleva uuringu tulemusena selgus, et 35 aasta jooksul oli vanemate domineeriv hoiak asendunud demokraatlike läbirääkimiste ja laste arvamuse arvestamisega. Lisaks ajafaktorile on antud uurimistulemustele ja vanemate suhtumise muutumisele avaldanud märkimisväärset mõju ka muutunud ühiskonnakord. Ka Prout (2011) tõdeb, et lapsepõlve mõjutasid nii otseselt kui kaudselt mitmesugused 20. sajandi lõpul toimunud kiired sotsiaalsed muutused.

Eesti ühines ÜRO lapse õiguste konventsiooniga 1991. aastal. Sellega võttis riik endale kohustuse tagada kõigile lastele konventsioonis sätestatud õigused (Laste õiguste konventsioon, 1991). Kuigi konventsiooni artikkel 19 (1) paneb riigile kohustuse tagada eelkõige seadusandlikult ja seejärel ka teistel tasanditel laste füüsiline ja vaimne puutumatus, keelustati seaduslikult laste füüsiline karistamine alles 2016. aastal kehtima hakanud uue lastekaitseadusega (Lastekaitseadus, 2014).

Õiguskantsler Ülle Madise (kes alates 2011 aasta märtsist täidab ka lasteombudsmani/laste õiguste kaitsja ülesannet) toob oma aruandes (2015) välja veel mitmeid parenduskohti, mis vajaksid riigi sekkumist seoses ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmise ja laste heaolu tagamisega. Näiteks soovitab ta korraldada üleriigilisi kampaaniaid kehalise karistamise keelust teavitamiseks nii täiskasvanutele kui lastele ja julgustada lapsi osalema neid puudutavate küsimuste otsustamisel kõigis eluvaldkondades ning tutvustada avalikkusele laste kaasamise häid praktikaid.

Kutsar (2008) tõdeb, et heaolu käsitlusi on mitmeid ja seetõttu puudub ühtne arusaam, mida heaolu täpselt tähendab, kuid lapse heaolu on mõjutatud perekonna heaolust. Riiklikult tasandilt mõjutavad laste heaolu nii need poliitilised otsused, mis on otse lastele suunatud, kui ka need, mis reguleerivad täiskasvanute heaolu – last ümbritsevat keskkonda (Kagitsibasi, 2014). Laste ja pere arengukavas 2012-2020 (2011) on püstitatud viis strateegilist eesmärki, mille ülesandeks on tagada laste ja pere heaolu kasv ning elukvaliteedi tõus.

Antud uurimistöö seisukohalt on oluline fakt, et alates 2014. aastast on Eestis Tervise Arengu Instituudi (TAI) koordineerimisel alustatud positiivset vanemlust toetava tõenduspõhise vanemlusprogrammi *Incredible Years* „Imelised aastad“ alusel vanemate koolitamist. Pilootprojekti järgne uuring näitas, et koolitusest poole aasta möödudes vähenes laste probleemne käitumine vanemate hinnangul pea neli korda (Tervise Arengu Instituut, 2016a). TAI ja Sotsiaalministeerium on koostöös loonud ka veebilehe <http://tarkvanem.ee>, kus lapsevanematel on võimalik lugeda erinevaid laste kasvatamist puudutavaid artikleid ja küsida kasvatusalast nõu TAI ekspertidelt.

Töö autoril on rõõm tõdeda, et Eestis on hakatud üha rohkem tähelepanu pöörama vanemluse toetamisele ja vanemahariduse pakkumisele. Riiklikult on tagatud vanemapalk, et vanemad saaksid lastega rohkem koos olla, ja toimiv lastekaitseüsteem. Riigipoolne toetus laste ja pere heaolusse annab vanematele võimaluse pühenduda rohkem ja teadlikumalt laste kasvatamisele.

1.2. Perekond lapse ja lapsepõlve mõjutajana

Ühiskond on delegeerinud laste kasvatamise perekonnale (Kraav & Lahikainen, 2010). Perekond on loomulik ja ilmtingimata vajalik lapsele normaalse arengu tagamiseks (Pöld, 1993; Minuchin, 1985). Ka lastekaitseseadus (2014) § 7 (1) ütleb, et lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks on perekond ning esmane vastutus lapse õiguste ja heaolu tagamise eest on lapsevanemal või last kasvataval isikul.

Kagiticbasi (2005) üldine mudel paigutab perekonna kultuurilisse ja sotsiaalstruktuurilisse konteksti ning uurib seda kui süsteemi. Peresuhetes on oluline järgida, et inimeste põhivajadused, autonoomia (võimalus ise otsustada/oma arvamust avaldada) ja seotus (sotsiaalne suhtlus/sõltumine), saaksid rahuldatud võrdväärselt, kuna mõlemad on olulised. Autor tõdeb, et mina-hõlmavat arengut, nii autonoomiat kui ka seotust ning kompetentsi arengut (nii kognitiivset kui ka sotsiaalset intelligentsust) võib vaadelda kui optimaalset heaolu (Kagiticbasi, 2014).

Üksikisik on organiseeritud peresüsteemi osa ja seetõttu ei ole ta kunagi täiesti sõltumatu. Perekond kui organiseeritud süsteem jaguneb erinevateks allsüsteemideks (vanem-vanem, vanem/ad-laps, õed-vennad), mis mõjutavad vastastikku teineteist nii allsüsteemi siseselt kui ka perekonna kui süsteemi siseselt (Minuchin, 1985).

1.2.1. Kasvatus lapse mõjutajana.

Hirsijärvi ja Huttunen (2005) toovad välja kasvatusel kolm eri lähtekohta: filosoofiline antropoloogia, kus kasvatust näetakse inimlikkuse arendamisena; kasvatussotsioloogiline, kus kasvatust näetakse sotsialiseerimisena ühiskonda ja selle eri rühmadesse, ja kasvatuspsühholoogiline, kus kasvatus on isiksuse arendamine kasvataja ja kasvatatava koostööna.

California ülikooli professor Daniel Siegel ja doktor Tina Payne Bryson avavad raamatus „Lapse ajukeskne kasvatus“ (2016) oma varasematele uurimustele tuginedes laste kasvatusseaju ehitusest ja arengust lähtuva dimensiooni. Autorid on seisukohal, et lapsevanemad peaksid olema teadlikumadaju ehitusest ja enda rollist selle erinevate osade tegevuse lõimimisel.

Laste kasvatamine peaks toimuma lapse ja vanema vastastikusel mõjutamisel (Minuchin, 1985), juhendamisel ja vabaduse vahelises pinges, kusjuures raske on ette määrata, millisel määral kumbagi vajatakse (Puolimatka, 1999). Kasvatuse printsiipideks peaksid olema: sihipärasus, järjepidevus, sotsiaalsus, lapsepärasus, individuaalsus, autoriteet ja vabadus (Pöld, 1993). Vanemad peaksid laste kasvatamisel seadma nii lühi- kui ka pikaajalised eesmärgid (Apter, 2006). Seetõttu pole kasvatus ühekordne tegevusakt, vaid see on pidevas muutumises. See tähendab, et lapse arengut juhitakse kindlas suunas, kindlatest väärtustest ja eesmärkidest lähtuvalt (Durrant, 2013).

Valkonen (2006) uurimuses osales 207 last (10-12-aastased), kelle käest küsiti arvamusi, millised peaksid olema head vanemad – isa ja ema. Uurimuses osalenud noorte meelest on hea vanemluse oluline osa kasvatamine. Vanemate ülesandeks on vastajate arvates

asetada piiranguid ja seada kindlad reeglid. Noored soovisid, et vanemad hoiaksid distsipliini, ei hellitaks liialt, kasvataksid, õpetaksid ja annaksid nõu. Piiride seadmine oli üks enim mainitud hea vanemluse komponente. Veel nimetasid noored näiteks, et kõikides asjades ei saa läbirääkimisi pidada ja noori ei saa panna otsustama asjade üle, milleks nad ei ole valmis.

Sarnastele tulemustele jõudis ka Höckert (2011), kes intervjuueeris kahteteist 13-15-aastast last. Noored pidasid oluliseks vanemate rolli kasvatajana. Nad soovisid, et vanemad oleks õiglased ja kasvatuses järjepidevad. Noored nägid head vanemat juhi ja nõuandjana, kes kehtestab kindlad piirid, kuigi see noortele ei meeldinud, aga nad mõistsid, miks piirid on vajalikud ja pidasid neid oluliseks.

Pulkkinen (1977) ütleb, et kasvatus on rohkem kui kellegi teatud kasvatusmudelite kasutamine. Ta määratleb laste kasvatust kui lapsevanemate tahtlikku ja tahtmatut vahendatud tegevust, mis suunab lapse arengut. Lapsevanemate suurem teadlikkus enda kui kasvataja mõjust lapse arengule aitaks neil enam teadvustada oma tegevust. Seetõttu ongi oluline tõsta vanemate teadlikkust erinevatest võimalustest, kuidas tulla toime laste kasvatamisel ettetulevate probleemide lahendamisega, näiteks distsiplineerimisega ilma, et nad kahjustaksid lapse emotsionaalset või ka vaimset arengut.

1.2.2. Erinevad kasvatusstiilid lapse mõjutajana.

Milline on aktsepteeritav kasvatus ja milline peaks kasvatus täna olema? Ühest vastust, mis kehtiks kõikide laste kasvatusel, on raske määratleda. On muidugi olemas arengupsühholoogiline teadmine sellest, milline kasvatus mõjub lapse arengule positiivselt või negatiivselt. Pulkkinen (1977) räägib kasvatuskliimast, mis moodustub vanemate kasutatavatest kasvatusviisidest, mis omakorda mõjutavad pere atmosfääri ja laste ning vanemate vahelisi suhteid.

Baumrind (1966) jagas vanemad oma kasvatustegevuse iseloomu alusel kolmeks erinevaks tüübiks/stiiliks: lubav-, autoritaarne- ja autoriteetne vanem/stiil. Hiljem jagas Baumrind (2005) vanemlikud stiilid neljaks, kasutades kahte erinevat dimensiooni: nõudlikkus (ingl. *demandingness*) ja tundlikkus (ingl. *responsiveness*) ning nende esinemise intensiivsust: kõrge või madal. **Autoritaarset stiili** iseloomustab kõrge nõudlikkus ja madal tundlikkus; **autoriteetset stiili** nii kõrge nõudlikkus kui ka tundlikkus; **leebet/järeleandlikku stiili** madal nõudlikkus ja kõrge tundlikkus ning **tõrjuvat/mittekaasavat stiili** iseloomustab nii madal nõudlikkus kui ka tundlikkus. Viimasena nimetatud vanemad ei kontrolli lapse tegevusi ja toetavad last vähesel määral. Erandjuhul võivad suhtuda lapsedesse tõrjuvalt ja jätta oma kohustused vanemana täitmata.

On hulgaliselt autoreid (Baumrind, 1966; Baumrind, 2005; Baumrind, Larzelere & Owens, 2010; Gfroerer, Nelsen, & Kern, 2013; Hiiemaa, 2015; Kala, 2014; Karu et al., 2012a; Minuchin, 1985; Puolimatka, 1999; Siegel & Payne Bryson, 2016), kes väidavad, et just autoriteetne kasvatusstiil, kus piirid ja reeglid on tasakaalus vanemliku armastuse ja soojusega, tagavad tasakaalustatud lapse arengu. Samas näitab autori töökogemus, et on palju vanemaid, kes seda seisukohta ei jaga, eelistades kas autoritaarset või kõikelubavat kasvatust.

Baumrind jt (2010) püüdsid longituudseltsel välja selgitada, kuidas ja milline väikelapseas kogetud kasvatusstiil mõjutab noorukite käitumist. Valim koosnes 87 perekonnast, kus nii lapsi kui ka vanemaid uuriti erineval ajahetkel ja erinevate meetoditega. Tulemustes sai kinnitust asjaolu, et autoriteetset kasvatusstiili kogenud lastel on noorukieas paremad õpi- ja sotsiaalsed oskused. Autoritaarsed vanemad kehtestasid oma lastele liiga palju reegleid ja piirasid laste vabadust. Leebed/järeleandlikud vanemad andsid lastele küll vabad käed, kuid seejuures ei õpetanud nad lastele inimsuhete koostöö norme ja jagatud vastutust. Eelmainitud puuduste tõttu ilmnis autoritaarsete kui ka leebete vanemate lastel teismeeas rohkem probleeme kui autoriteetsete vanemate lastel, kuna neil puudus võime probleemidega edukalt toime tulla. Üllatav on asjaolu, et füüsiline karistamine (kui see on harv tegevus) väikelapseas ei avaldanud puberteediealise nooruki käitumisele märkimisväärset mõju. Pigem avaldas noorukite käitumisele suuremat mõju pidev psühholoogiline kontroll ja verbaalne vaenulikkus (Baumrind et al., 2010).

Kasvatusstiili oluliseks osaks on distsiplineerimine (Karu et al., 2012b). Kui lapsed saavad umbes aastaseks, on võimalik luua nende ja vanemate vajaduste vahele parem ja tervem tasakaal. Siis on kätte jõudnud aeg lastele oma piire demonstreerida nii teos kui ka sõnas, dialoogis ja läbirääkimiste abil (Juul, 2011; Pearson, 2009).

1.2.3. Laste distsiplineerimine – positiivne vanemlus ja positiivne distsipliin.

Vägivalda ennetavaks meetmeks ühiskonnas on turvatunnet pakkuv ja piire seadev kasvatus (Cacciatore, 2015). Vanemate poolt seatud piirid on vajalikud selleks, et last õpetada iseseisvalt mõtlema ning oma tahtmisi ja tundeid kriitiliselt analüüsima ja tuleviku plaane tegema (Baumrind, 2005). Käsk ja keeld aitavad juhtida lapse tähelepanu sellele, mida tuleb teha ja mis peab tegemata jätma (Pöld, 1993). Distsipliin tähendab laste õpetamist, kuidas peres ja ühiskonnas aktsepteeritavalt käituda (Smith, 2004). Õige distsipliin aitab kaasa lapse isiksuse normaalsele arengule (Siegel & Payne Bryson, 2016).

Positiivne distsipliin tähendab tavaliselt seda, et lastel aidatakse mõista, miks teatud käitumine on või siis ei ole aktsepteeritav. Positiivse distsipliini osadeks on suunav

arutlemine, selgitamine, loogiliste põhjus-tagajärg seoste loomine ning piiride seadmine.

Negatiivne distsipliin keskendub kuulekusele ning karistuse vältimisele. Võimu kasutavad distsiplineerimise meetodid on sellised, mis püüavad vältida ebasoovitavaid tagajärgi – need meetodid on füüsiline karistus, ähvardused, privileegidest ilmajätmine ilma seda õigustamata (Apter, 2006; Smith, 2004).

Keltikangas-Järvinen (2013) on seisukohal, et kuulekus väikelapseas aitab vanema ja lapse vastastikkust mõju pehmendada, mida paremini laps allub, seda hõlpsamini sujub põlvkondadevaheline koostöö ning seda rohkem jääb aega keerukamate sotsiaalsete oskuste harjutamiseks. Kuulekust/kehtestatud reeglitele allumist mõjutavad kaasasündinud temperament, autonoomia/enesemääramisõigus ja piiride vastu protestimise jõulisus.

Rohtla (1971) ütleb, et õige kasvatusel puhul tekib harva vajadus karistada. Alternatiiviks karistusele peaks olema lapsele olukorrast väljapääsu näitamine ja oma ootuste selgitamine. Lapsele tuleks näidata/pakkuda valikuvõimalusi, kuidas saab halba teguviisi heastada, ning lasta lapsel tunda oma käitumise tagajärgi (Faber, Nyberg, Templeton & Mazlish, 2011).

Tänapäeva head vanemlust hinnatakse eelkõige lapse heaolu ja soodsa arengu seisukohalt, kuigi vanemate arusaamad sellest, mis on lapsele hea, erinevad suuresti (Hirsjärvi & Huttunen, 2005). Näiteks leebe kasvatusstiil võib kergesti võtta sellise kuju, mis ei teeni lapse huve ja vanema enda alandamine või elu ülemäära raskeks tegemine lapse heaolu nimel on raskesti mõistetav. Heaks vanemaks olemise nimel ei pea vanem iga hinna eest püüdma olla keegi teine ainult selle nimel, et olla täiuslik vanem (Juul 2011; Nelsen, 2011).

Üha enam on populaarsust kogunud positiivne kasvatus/vanemlus. Positiivse kasvatusel teooria on sündinud vajadusest lõpetada laste füüsiline karistamine ning pakkuda selle asemele sama hästi toimivaid ja positiivseid distsiplineerimisvõtteid, sest ilma nendeta võivad tänapäeva lapsevanemad laksuandmise asemel hakata leidma muid negatiivseid karistamise viise. Autorite arvates on väljakutse suur, sest ümber tuleb õpetada terve põlvkond vanemaid, kes on ise kasvanud ajastul, kus füüsiline karistamine oli igati aktsepteeritav (Gfroerer et al., 2013).

Laste õiguste ja vanemluse monitooringust (Karu et al., 2012a) selgus, et Eestis kõige rohkem kasutusel olevad distsiplineerimisviisid on kooskõlas positiivse vanemluse põhimõtetega. Nii laste kui ka lapsevanemate hinnangul kasutatakse laste distsiplineerimisel ennekõike sellist viisi, mida nimetatakse positiivseks distsiplineerimiseks (60% vanematest). Oluliselt vähem esineb võimul põhinevat distsiplineerimisviisi ehk füüsilist karistamist (89% pole kunagi vitsa saanud) ning privileegide keelamist. Samas ilmnes, et nende laste seas, kelle

kodune suhtluskeel pole eesti keel, on vähem kasutusel positiivse vanemluse põhimõtetega ühtivad distsiplineerimisviisid.

Karu jt (2012b) toovad veel välja, et mida vanemaks saab laps (uuringus osalesid 10-17-aastased lapsed ja nende vanemad), seda vähem kasutatakse negatiivseid kasvatuse meetodeid – nurka panemine, privileegide äravõtmine jms. Lastel paluti ka endil arvamust avaldada, mida vanemad peaksid lapse vale käitumise korral tegema. Kõige enam olid lapsed seda meelt, et neile tuleks selgitada, miks nende käitumine polnud õige (39%) ja julgustada neid õigesti käituma. Antud tulemus ilmestab selgelt kaasaegse/kompetentse lapse kuvandit – laps on aktiivne, iseseisev ja kompetentne, tal on oma arvamus, huvid ja kogemused ning ta on ühiste otsuste tegemisel täiskasvanule partneriks (James & James, 2004). Lapsed suhtusid ka privileegide keelamisse pooldavalt, kuid füüsilisse karistamisse oli nende suhtumine tauniv (Karu et al., 2012b).

Positiivse kasvatusaluseks on lapse õiguste põhiprintsiibid ning teadmised laste arengust ja lastekasvatusest. Positiivne kasvatus ei seisne piirangute puudumises ega ka üksnes karistamises. See kujutab endast pikaajalisi lahendusi, mis arendavad lapses enesedistsipliini ja elukestvaid oskusi. Positiivne kasvatus seisneb vägivallatuse, empaatia, eneseaustuse, inimõiguste ning teistest lugupidamise õpetamises (Durrant, 2013; Nelsen, 2011). Positiivsel kasvatusel on neli põhikomponenti:

- Esimeseks on probleemide lahendamine. Selle juures on oluline, et otsuseid tehakse siis, kui nii lapsevanem kui laps on rahunenud;
- Teiseks on laste mõtte- ja tundemaailma mõistmine. Kui vanemad mõistavad, mida laps tunneb ja mõtleb, siis ei oodata lapselt käitumist, mis ületab tema võimeid;
- Kolmandaks on soojuse ja toe pakkumine. Laps vajab oma vanemate armastust ning julgustust. Suheldes vanemaga ja järgides nende eeskuju saab laps aru, mida temalt oodatakse. (Eelmainitud põhimõtteid rõhutavad ka Siegel & Payne Bryson, 2016 oma raamatus „Lapse ajukeskne kasvatus“);
- Neljandaks on pikaajaliste eesmärkide seadmine. Kui lapsevanemad on teadlikud, milliseks nad tahavad oma last kasvatada, siis on lihtne sellega tegeleda ja eesmärkidest kinni pidada (Durrant, 2013).

Rodrigo, Byrne & Rodrí'guez, (2014) lisavad, et positiivses kasvatuses peab olema ideaalne kooskõla lastekasvatuse põhiaspektide ja lapse vajaduste täitmise vahel, et tagada lapsele parimad arengutulemused. Ülevaade positiivse kasvatusel põhiaspektidest tabelis 1.

Positiivne kasvatus õpetab lastele, kuidas kasvada vastutustundlikuks, respektiivaks ja leidlikuks. Peamiseks põhimõtteks on sellise kasvatus juures suhtlemine (Gfroerer et al., 2013). Faber jt (2011) soovivad lastega suhtlemisel (parema kontakti saamiseks) kasutada kirjeldamist, seda nii tunnete kui ka asjade puhul, mida me vanematena näeme/tunname. Kirjeldamine osutub keeruliseks, kui sellega ei olda harjunud, aga „tubli“ ja „hea“ on vaid hinnang. Mida rohkem kirjeldamist kasutada, seda paremini ja loomulikult kirjeldav kiitmine välja tuleb ja laps saab tagasisidet, millega konkreetset ta on kas siis hästi või ebasoovitavalt hakkama saanud.

Tabel 1. Positiivse lastekasvatuse põhiaspektid, lapse vajadused ja lapse tulemused (Allikas: Rodrigo, Byrne & Rodríguez, 2014, lk 2189).

Positiivne lastekasvatus	Lapse vajadused	Lapse tulemused
Hoolitsev: positiivsete tunnete ja armastuse näitamine. Võtta last sellisena nagu ta on ja tunda rõõmu lapse üle.	Terved ja kaitsvad vanema ja lapse vahelised suhted.	Turvalisus, usaldus ja ühtekuuluvustunne.
Struktureeriv: hästi läbimõeldud rutiinse ja harjumusliku keskkonna võimaldamine.	Selged ja paindlikud piirid ning järelevalve.	Normide ja väärtuste omaksvõtmine.
Stimuleeriv: Lapsele formaalsetes ja mitteformaalsetes õpingutes suunatud toetuse pakkumine.	Võimalus osaleda koos täiskasvanutega õppeprotsessis.	Kognitiivsete, emotsionaalsete ja sotsiaalsete oskuste areng.
Tunnustav: huvi näitamine lapse tegemiste vastu ning lapse ideede arvesse võtmine pere otsuste langetamisel.	Olla tunnustatud ja teadmine, et sinu seisukohad on su vanematele olulised.	Vastastikuse austuse tunne perekonnas. Areneb eneseteadvus ja enesehinnang.
Enesekindlust andev: vanemliku võimu tunnetamine. Lapsele arendava suhte pakkumine.	Õppida tundma enda tugevaid külgi ja tunnetada oma võimeid, kui aktiivseid tegureid, millega muuta maailma enda ümber.	Eneseregulatsioon, autonoomia ja võime teha koostööd teistega.
Vägivallast vaba: igasuguse verbaalse ja füüsilise lapsevastase vägivalla puudumine.	Säilitada enda väärikus ja õigused inimesena.	Kaitstus vägivaldsete suhete eest ning austus teiste ja enda vastu.

Kokkuvõtvalt saame väita, et reeglite seadmine/distsiplineerimine on lastele ühiskonna väärtuste ja normkäitumise õpetamise protsess. See on laste moraalse, emotsionaalse ja füüsilise arengu juhtimine, võimaldades neil hiljem võtta ise vastutust oma tegude eest. See

aitab lastel saada teadlikuks piiridest, sellest, milline on aktsepteeritav ja milline ei ole aktsepteeritav käitumine, mis on õige ja vale ning kuidas suhestuda neid ümbritseva maailmaga. Smith (2004) väidab, et distsipliin erineb karistamisest, sest see rõhutab õpetamist ning tegude tagajärgi. Seega on oluline, et üha rohkem lapsevanemaid võtaksid omaks positiivse distsiplineerimise põhimõtted ja loobuksid füüsilisest karistamisest.

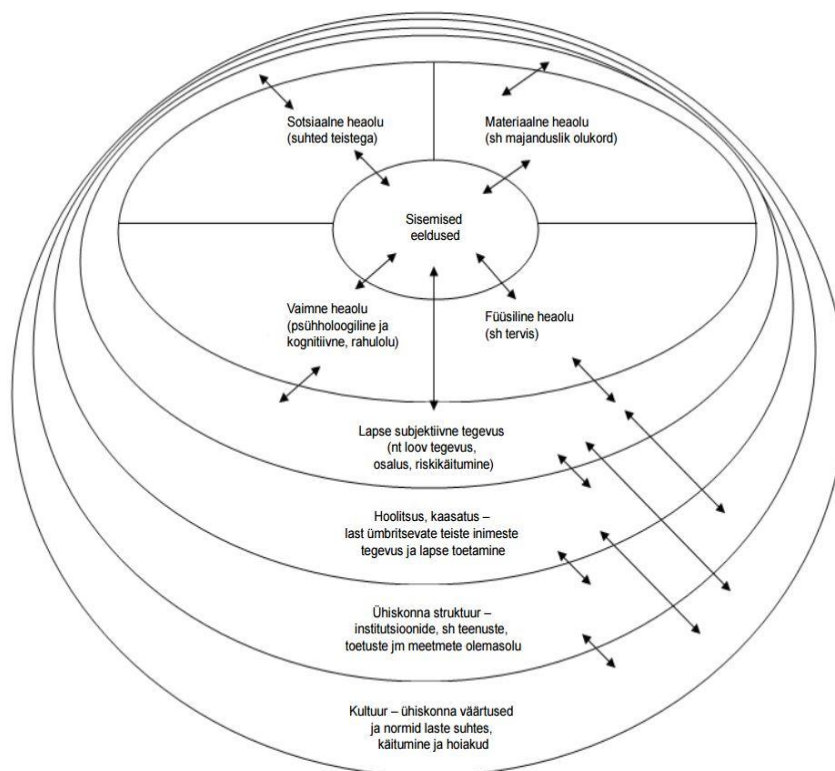
1.3. Laps ise enda arengu mõjutajana – laps kui subjekt ja objekt

Lastekaitseseadus (2014) § 4 ütleb, et lapse heaolu on lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud. Maslow (1943) vajaduste hierarhia kaudu saab subjektiivset heaolu kirjeldada põhi- ja kõrgemate vajaduste rahuldamise kaudu. Lisaks füsioloogilistele baasvajadustele on oluline rahuldada ka sotsiaalsed/emotsionaalsed baasvajadused, sealhulgas tunnustusvajadus, mis tähendab vajadust staatuse ja austuse järgi. Kui viimati nimetatud vajadus on rahuldatud, tunnetab inimene oma võimeid ja on enesekindel. Inimese kõrgemaks vajaduseks on eneseteostuse vajadus ehk inimese soov kasutada kogu oma potentsiaali. Seega on oluline, et meie täiskasvanutena/lapsevanemadena väärtustaksime last kui „täisväärtuslikku inimest“, kellel on samasugused vajadused kui täiskasvanutel. Enamasti pöörame me tähelepanu lapse füsioloogilistele ja sotsiaalsetele vajadustele, jättes tagaplaanile lapse vajaduse eneseteostusele/eneseväljendusele.

Prout ja James (2005) ütlevad, et lapsepõlv on nii konstrueeritud kui rekonstrueeritud lapse eest ja lapse enda poolt. Nende arvates on laps ühiskonnas osaleja juba sünnist alates. Laps on aktiivne oma elu konstrueerija, kompetentne tegutseja ja aktiivne osaleja, kes mõjutab teisi enda ümber ja ühiskonda, kus elab. Laps on aktiivne, sõltumatu isik, kellel on oma viis mõelda, tunda, näha, tal on oma õigused, huvid ja tegutsemisviisid.

Samas on lapse tegutsemisruum piiratud, kuna täiskasvanute nägemus lapsest ja käitumine lapse suhtes vormib tema kogemusi lapseks olemisest. Teisisõnu on laps nii täiskasvanute tegevuste kui laiemas mõttes sotsiaalsete struktuuride ja protsesside objekt. Samas käitub laps sageli nii, nagu tahab, isegi kui see tähendab täiskasvanu poolt seatud piiridest üleastumist. Sel juhul on lapsepõlv sotsiaalseks ruumiks, kus laps avastab keskkonda ja eksperimenteerib oma aktiivsusega, s.t. ta on iseseisev tegutseja – subjekt. Lapsepõlvesotsioloogia-alases kirjanduses räägitakse lapsest kui subjektist, kritiseerides traditsioonilisi käsitlusi, kus laps on täiskasvanute tegevuste objekt (James & James, 2004; Prout, 2011).

Nii nagu Bronfenbrenneri ökoloogilise süsteemiteooria käsitlese järgi on ka Minkkise (2013) kohaselt lapse heaolu dünaamiline protsess, mis on lapse enda sisemiste-, inimestevaheliste-, sotsiaalsete- ja kultuuriliste protsesside tulem (Joonis 1). Minkkise (2013) mudel rõhutab lapse enda subjektiivset rolli teda ümbritseva tajumisel ja mõjutamisel. Selle eesmärgiks on koondada erinevaid lähenemisi lapse heaolust, ühendades need üheks üksuseks, et selgitada mõistet tervikuna. Lisaks sisaldab mudel lapse vahendustegevuse paradigmat, mis on ka uuema lapsepõlvesotsioloogia üldiseks raamistikuks. Mudel määratleb last kui enda heaolu toetajat ning mõjutajat. Erinevus Minkkise (2013) lapse heaolu struktuuralse mudeli ja Bronfenbrenneri (1979) bioökoloogilise mudeli vahel seisneb peamiselt selles, kuidas on määratletud mõisted ja lapse aktiivsus. Minkkise lapse heaolu struktuurane mudel näeb last kui konstruktiivset ja sotsiaalset osalejat tema enda elus ning ühiskonnas kui vahendajat.

Joonis 1. Lapse heaolu struktuurane mudel (Minkkinen, 2013, lk 549). Tõlge ja täiendus Reinomägi jt (2014, lk.7).

Lapsepõlvesotsioloogide arusaamade kohaselt elavad lapsed ja täiskasvanud küll mõneti erinevates maailmades, kuid laps oskab olla tänapäevane, kui täiskasvanu laseb tal täiskasvanute

asjades kaasa rääkida ja tema vajadustega arvestatakse. Kaasamine täiskasvanute asjadesse loob lapses kindluse ja väärtuslikkuse tunde (Kutsar, 2008).

Lapsed on sotsiaalsed isikud, kellel on erinevate sotsiaalsete küsimuste nagu erapooletuse, õigluse, karistuse ja reeglite osas oma nägemus. Laste tunnustamine inimestena, kellel on õigused, ei ole aga kahjuks kuigi väljapaistev osa lapsepõlve sotsiaalsuse mõistmisest (Smith, 2004). Seetõttu on varasemalt uuritud üsna vähesel määral laste seisukohti neid puudutavates küsimustes (Mason & Hood, 2011).

Flinkman (2004) uuris Soomes 10-12-aastaseid lapsi eesmärgiga teada saada laste hinnang kodus kehtestatud reeglitele ja karistustele ning välja selgitada laste kaasatus kasvatusprotsessi. Uurimuses osales 152 last. Tulemustest ilmnes kolme tüüpi lapsi: piire mitte kohanud lapsed, demokraatlike piiridega lapsed ja piiride range kontrolliga lapsed. Laste ütlustest selgus, et nad vajavad mingilgi määral reegleid, sest ilma tunnevad nad ennast üksikuna, kuna peavad ise vaatama, kuidas hakkama saada. Vanematelt oodati rohkem usaldamist ja kaasaráákimise võimalust reeglite kehtestamisel. Laste hinnangul kippusid vanemad andma ka rohkem negatiivset tagasisidet kui positiivset, seetõttu soovisid lapsed, et reeglite järgimise korral neid tunnustataks.

Lastekaitse Liidu (2015) uurimuses „Laste osalemine pereelus“ (uurimuses osales 500 last, vanuses 13-14 aastat) väitsid ligi 75% lastest, et nende arvamusega arvestatakse ja pereelu reeglid lepatakse koos kokku (39%). Peaaegu kolm neljandikku (74%) vastajatest leidis, et nende vanemad väärtustavad neid ja nende tegevust kas alati või sageli. Reeglite rikkumisele järgnes enamasti vestlus või piirati vabaaja tegevusi ja nutiseadmete kasutamist, kuid 6% lastest sai ka füüsiliselt karistada. Samas väitis 14%, et neid on löödud ja 23%, et neid on tutistatud, kui nad olid nooremad. 3% lastest olid seisukohal, et neile antud karistus ei olnud õiglane ja 42% tegu vääriskaristust. Samas ei suutnud paljud lapsed selles küsimuses kindlat seisukohta võtta.

Selleks, et laps õpiks ka eriarvamusel olema, peab tal olema võimalus vahel valesti käituda ning seejärel saada sõnakuulmatuse eest karistada (Baumrind, 1966). Kui lapsega arutatakse asju soojalt ja austusega läbi, õpib laps, kuidas väljendada agressiooni enese huvides ning kuidas sellise käitumise eest ka ebameeldivaid tagajärgi vastu võtta (Juul, 2011; Nelsen, 2011). Laps vajab vägivaldavabasid eeskujusid oma agressiivsete tunnete juhtimiseks ning turvalisustunnet, millele toetudes on tal võimalik loobuda vägivaldsetest reageerimisviisidest (Cacciatore, 2015). Vägiwald kasvumeetodina ei sünnita austust, vaid ajendab hirmu. See ei õpeta last õige ja vale käitumise vahel vahet tegema, vaid näitab, et see, kellel on võim, sellel on ka õigus olla vägiwaldne (Juul, 2011).

Uus - Meremaal Dobbs'i (2005) poolt läbi viidud uurimuses osales 80 (5-14-aastast) last. Tulemustest selgus, et vaid 10% (5-7-aastastest) lastest ei ole füüsiliselt karistatud, kuna laste väitel ei usu nende vanemad sedalaadi distsipliini tõhususse. Füüsiline karistus ei ole enamasti viimane, vaid esimene karistusviis ja selleks võib olla nii laks vastu tagumikku kui ka näkku. Vanemad löövad sageli lapsi ka mingi esemega: tennisereketi või spaatliga. Lapsed tunnistasid, et kui neid löödi, kogesid nad "kättemaksu" soovi ning soovi "elada see (emotsioon) välja" vanemate ja õdede-vendade peal. Lastelt küsiti ka, kuidas nad suhtuvad füüsilisse karistamisse. Vastustest selgus, et vanemad lapsed (eriti poisid) suhtusid sellesse pooldavamalt. Lapsed ütlesid veel, et sageli nad ei saa reeglitest aru ja neile ei selgitata nende sisu. Seetõttu juhtubki nii, et nad astuvad vanemate keelust üle ning saavad karistada. Lapsed pidasid füüsilist karistamist kõige halvemaks karistusviisiks ja eelistasid sellele kas mingist privileegist ilma jätmist, rääkimist või aeg-maha meetodit (Dobbs, 2005).

Töö autoril ei õnnestunud leida Eestis tehtud uurimistööd, kus oleks uuritud just nooremate laste hinnanguid, kas siis vanemate kasvatustüüli või kasvatustegevusele, samas nähtus eelnevatest uurimustest (Karu et al., 2012a; 2012b ja Lastekaitse Liit, 2015), et negatiivseid kasvatusevõtteid kasutatakse enam just nooremate laste puhul. Seoses sellega püstitati käesoleva magistritöö eesmärgiks kirjeldada 5-7-aastaste laste arvamusi kodus kasutatavatest reeglitest ja nende vajalikkusest ning vanemate kasvatustegevusest, kui lapsed reegleid rikuvad.

Lähtudes uurimuse eesmärgist ja tutvudes varasemate uurimustega (Dobbs, 2005; Karu et al., 2012b; Höckert, 2011) püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Millega põhjendavad lapsed reeglite vajalikkust?
2. Millised on laste sõnul neile kodudes kehtestatud reeglid?
3. Millised on laste sõnul vanemate kasvatustegevused, mis järgnevad reeglite rikkumisele?
4. Millist nõu annavad lapsed vanematele enda distsiplineerimiseks?

2. Metoodika

Kuna autor töötab igapäevaselt lastega, siis on nende seisukohad ja arvamused ümbritsevast maailmast talle alati huvi pakkunud. Praut (2011) kirjeldab kaasaegsest lapsepõlvesotsioloogia ideest lähtuvalt lapsi kui iseseisvaid tunnete ja mõtete vahendajad. Mason ja Hood (2011) näevad lapsi aktiivsete tegutsejate ja oma elu ekspertidena, kellel Bühler-Niederberger (2010) on kogemused ja arvamused, mida nad on võimelised kirjeldama.

Eelnevast tulenevalt valiti uurimuse metodoloogiliseks lähtekohaks kvalitatiivne uurimisviisi, mis võimaldab süvitsi uurida laste/uuritavate arusaamu ja kogemusi neid ümbritsevast keskkonnast (Patton, 2015; Õunapuu, 2014). Kuigi kvalitatiivne uurimisviis ei võimalda tulemuste üldistamist, annab see võimaluse heita pilku laste käsitustesse nende endi hoiakute ja kogemuste kohta.

2.1. Valim

Valimi moodustamiseks kasutati eesmärgipärast valimit, kus uuritavad valitakse uurija jaoks mingite kindlate kriteeriumite alusel (Hirsijärvi & Huttunen, 2005). Valimi moodustamisel lähtuti põhimõttest, et laste vanus sobiks uurimuse eesmärgiga ja nende kognitiivsed võimed võimaldaksid neil uurimuses osaleda. Esialgselt püüti kaasata valimisse poisse ja tüdrukuid võrdselt.

Kuna eeldati, et teema võib vanematele tunduda kompromiteerivana ja seetõttu võivad paljud vanemad keelduda, siis „sõlmiti“ suusõnaline kokkulepe uurimuses osalemiseks 20 lapsega. Seejärel paluti rühmaõpetajatel edastada lapsevanemale nõusoleku ankeet (Lisa 1), et vanem lubaks oma lapsel antud uurimuses osaleda. Casas, González, Navarro, ja Aligué, (2013) tõdevad, et laste uurimisel võib üheks probleemiks olla vanematelt informeeritud nõusoleku saamine. Laps võib küll soovida uurimuses osaleda, kuid tema nõusolek ei ole piisav. Sarnane probleem tekkis ka töö autoril, sest üks vanem ei andnud oma nõusolekut, kuigi laps oli valmis koostööd tegema.

Enamik artikleid ja raamatuid, mida Guest, Bunce ja Johnson (2006) läbi töötasid, soovitasid eesmärgistatud valimi suuruse kehtestada induktiivselt ja valim jätkub, kuni esineb „teoreetiline küllastus“. Oma uurimustulemustele tuginedes on eelmainitud autorid seisukohal, et andmete küllastatus hakkab tekkima umbes 12. intervjuu juures. Seejuures on oluline, et intervjuude struktuur ja sisu oleksid sarnased ja valim oleks homogeenne. Kuna saadi 19 lapsevanema nõusolek, otsustati läbi viia kõik intervjuud lootuses, et iga järgnev lisab siiski mõne olulise nüansi uurimuse tulemustesse. Lisaks olid ka lapsed ise motiveeritud uurimuses osalema ja uurija ei soovinud nende ootusi petta, kuigi selline hulk uuritavaid muutis andmeanalüüsi oodatust mahukamaks.

Üks lastest (poiss 7.a.) andis küll algselt suusõnalise nõusoleku uurimuses osaleda ja ka lapsevanemalt oli nõusolek olemas, kuid kui intervjuud hakati tegema, siis ta keeldus. Kahe kuueaastase poisiga jäeti intervjuu pooleli. Mõlemal juhul oli probleemiks laste tähelepanu puudulikkus ja intervjuueeri suutmatuse neid teemasse haarata. Lapsi huvitasid rohkem intervjuerimisruumis (logopeedi kabinetis) olevad mängud, kuigi uurija lubas lastel soovi korral enne vestluse algust mängida. Ka Casas jt (2013) tõdevad, et laste uurimisel

võrreldes täiskasvanutega võib olla raskem hoida laste huvi ja tähelepanu ning lastel võib tekkida raskusi küsimustest arusaamisel. Christensen ja Prout (2002) peavad oluliseks, et uurimuse kõigis punktides tuleb arvestada eelkõige uuritavate heaolu ja soovidega ning sellest eetikaprinsiibist antud uurimuse puhul ka lähtuti.

Töö tulemuste osas kajastub analüüs, mis on valminud 15 intervjuu põhjal, milles osales 16 last, vanuses 5-7 aastat. Üks intervjuu viidi läbi nn. grupiintervjuuna, kuna kaksikud, kes nõustusid uurimuses osalema, soovisid vestlema tulla koos, mitte ükshaaval. Täpsem laste vanuseline ja sooline jaotuvus on esitatud tabelis 2. Intervjuude transkribeerimisel ja tulemuste esitamisel asendati osalejate nimed konfidentsiaalsuse tagamiseks pseudonüümidega. Samuti on pseudonüümidega asendatud intervjuu väljavõtetes uuritavate poolt nimetatud teiste isikute nimed.

Tabel 2. Laste vanuseline ja sooline jaotuvus valimis (nimed asendatud pseudonüümiga).

5-aastased lapsed		6-aastased lapsed		7-aastased lapsed	
Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud
Ivo	Caroliina	Lauri	Freia	Hannes	Anastasia
Karl	Doris	Pärt	Gerda	Neeme	Barbara
Erik			Olivia		Janne
					Maria

2.2. Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuu meetodit, sest see võimaldab esitada piisavalt spetsiifilisi lisaküsimusi ja hoida siiski intervjuu fookus uuritaval teemal (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2005). Kuna küsimused ei pea olema kindlas järjekorras ja täpselt sõnastatud, annab see uurijale vabaduse küsida täiendavaid küsimusi ja vastajal on võimalik soovi korral lisada omapoolseid teemaga seotud kommentaare (Laherand, 2008).

Kuna käesoleva uurimuse eeskujuks võetud uurimuses (Dobbs, 2005) kasutas autor grupiintervjuud kaaluti andmekogumismeetodina ka selle kasutamise võimalust. Hirsjärvi jt (2005) toovad grupiintervjuu plussidena välja, et sel moel saab infot korraga mitmelt inimeselt, grupist võib kasu olla, kui on vaja midagi meenutada, lisaks võib laps uurijaga üksi jäädes teda võõrastada. Grupiintervjuu miinustena toovad nad välja domineerivad liikmed, kes ei anna teistele võimalust arvamuse avaldamiseks või mõjutavad grupi liikmeid oma seisukohtadega. Tuginedes eelnevale ja ka varasemale intervjuueerimise kogemuse

puudumisele hinnati uurija oskusi grüpiintervjuu juhtimisel kesisteks ja otsustati kasutada individuaalintervjuud.

Intervjuu küsimuste kava koostamisel võeti aluseks Dobbs (2005) magistritöö raames läbi viidud uurimus. Eelmainitud autor kasutas fookusgrupi intervjuud ja Power Point esitlust, milles tegelane Spike vestles lastega distsipliini teemadel. Koostöös juhendajaga otsustasime asendada tegelase Spike Eesti lastele tuttava Lottega.

Intervjuu kavasse lisati lähtuvalt uurimuse eesmärgist mitmeid autoripoolseid küsimusi, näiteks: mis on reegel, kes kodus reegleid teeb, millised reeglid on lastel kodus ja kas need on vajalikud, mis on karistus ja mille eest ei tohiks vanemad oma lapsi kunagi karistada. Intervjuu kava muutmise eesmärgiks oli saada laiemaid teadmisi kodudes kasutatavatest kasvatuspõhimõtetest ja ka sellest, mil määral lapsed peavad reegleid vajalikuks ja kuivõrd neid kaasatakse nende tegemisse. Dobbs (2005) uuring keskendus töö autori hinnangul rohkem süvitsi füüsilisele karistamisele ja sellele, kas peres olevaid lapsi koheldakse karistades võrdselt. Intervjuu kava (Lisa 2) koosneb kahest teemaplokist: millised on laste arusaamad reeglitest ja nende vajalikkusest ning millised on laste arusaamad vanemate kasvatustegevustest, kui lapsed reegleid rikuvad ja laste arvamused karistamisest.

Esimene intervjuu viidi valiidsuse suurendamiseks läbi pilootintervjuuna 2013 detsembris. Selle eesmärgiks oli välja selgitada küsimuste selgus (kas ja kuidas lapsed neid mõistavad) ning vajadusel formuleerida küsimused ümber või täpsustada intervjuu kava. Lisaks sooviti välja selgitada, kas intervjuu küsimused võimaldavad saada vastuse uurimisküsimustele. Koostöös juhendajaga tehti pärast pilootintervjuud intervjuu küsimustes väikeses mahus muudatusi. Esialgselt planeeriti (Dobbs, 2005 eeskujul) intervjuu lõppu veel kordava plokina küsimused erinevatest distsiplineerimismeetoditest ja sellest, kuidas lapsed neid tajuvad. See plokk otsustati ära jätta, kuna intervjuu kestis üsna kaua ja laps hakkas lõpupoole väsima. Lapse hinnangut distsiplineerimismeetodile küsiti järgnevates intervjuudes kohe, kui laps ise karistust nimetas. Mõned küsimused sõnastati ka ümber, sest need olid liiga suunava sisuga.

Pilootintervjuu kestis 49 minutit ning selle tulemused kajastuvad ka uurimustulemustes, kuna intervjuu küsimustes põhimõttelisi muudatusi ei tehtud, siis on ka pilootintervjuu tulemused uurimuse konteksti sobivad. Pilootintervjuusse valiti teadlikult heade kognitiivsete võimete ja hea suhtlemisoskusega (rühmaõpetajate hinnangul) laps. Eeldati, et kui võimekal lapsel tekib probleeme küsimuste mõistmisega, on intervjuu küsimused sobimatud. Seda autori eeldust kinnitavad ka Christensen ja Prout (2002), kes ütlevad, et laste uurimisel peab uurija arvestama uuritavate arengutasemega. Pilootintervjuu

andis võimaluse harjutada intervjuu läbiviimist, analüüsida, mida edasistes intervjuudes teistsiti teha ning analüüsida saadud andmete sisukust ja otstarbekust.

Pilootintervjuule järgnevalt viidi 2013 detsembris läbi veel kaks intervjuud, seejärel tekkis uurimistöösse (intervjuude tegemisse) kolmeaastane paus. Järgnevad intervjuud viidi läbi 2016 novembrist kuni 2017 jaanuari lõpuni. Kõige lühem intervjuu kestis 9 minutit ja kõige pikem 49 minutit. Keskmiselt kestis intervjuu pool tundi. Eelnimetatud aja sisse ei ole arvestatud sisejuhatavat vestlust ja lapsele tema õiguste tutvustamist. Kõigile lastele kirjeldati, mis on meie jutuajamise eesmärk ja miks kasutatakse diktofoni. Lastele selgitati, et neil on alati õigus vastamisest keelduda või rühma tagasi minna.

Kuna intervjuud viidi läbi lasteaias, oli üheks takistavaks teguriks sobiva aja leidmine – hommikupoolikul on lastel tegevused ja lõunaks võivad lapsed väsinud olla. Teiseks takistavaks teguriks oli vaba, vaikse ja sobiva ruumi leidmine. Esialgselt viidi intervjuud läbi logopeedi ruumis, kuid üsna pea mõistis uurija, et sealne keskkond segab lastel keskendumast, kuna riiulitel on palju erinevaid mängu. Seejärel prooviti mõned intervjuud teha oma rühma koridoris, kuid ka seal oli palju segavaid faktoreid – nimed kappidel või siis põrandaluuk, mis viis jutu vanaema keldrile. Järgnevad intervjuud viidi läbi keldrikorruse arvutiruumis. Sealne keskkond sobis lastele keskendumiseks kõige paremini.

Intervjueerimise juures oligi üheks raskuseks tasakaalu hoidmine, et ühtaegu püsida teemas, kuid samas anda ka lapsele võimalus rääkida teemavälistest asjadest, mis talle meenuvad. Kui last üldse mitte kuulata ja oma teemasid peale suruda, võib tal kaduda huvi uurimuses osaleda. Uurija hinnangul saavutati lastega hea kontakt. Sellele aitas kaasa asjaolu, et oldi neile eelnevalt tuttav. Oma osa oli kindlasti ka sellel, et omati pikaajalist töökogemust lastega. Lapsed käitusid uurija suhtes avatult ja usaldavalt, rääkides avameelselt nii kodus kui ka lasteaias kasutatavatest distsiplineerimismeetoditest.

Intervjuude järgselt dokumenteeriti intervjuu toimumise aeg ja esimesed emotsioonid uurijapäevikusse, mida peeti enamjaolt paberkandjal. Igal õhtul kuulati ka samal päeval lindistatud intervjuud üle ja lisati uurijapäevikusse märkmed, mis õnnestus ja mida järgnevate intervjuude puhul muuta. Eelmainitud reflekteeriva tegevuse tulemusena märgati näiteks, et uurija rääkis sageli liiga kiiresti, andis aegajalt hinnanguid või esitas suunava sisuga küsimusi. Järgnevates intervjuudes püüti ilmnenu puudusi intervjueerijana vältida. Ka Elo jt (2014) ütlevad, et poolstruktureeritud intervjuuga andmeid kogudes peaks vältima uuritavate liigset suunamist/vastuste mõjutamist. Sisuanalüüsi usaldusväärsuse tagamiseks peaks toimuma pidev enda tegevuse analüüsimine intervjueerijana.

2.3. Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab keskenduda nii teksti sisule kui ka kontekstilistele tähendustele (Flick, 2009). Mayring (2014) lisab, et induktiivne sisuanalüüs sisaldab analüütilisi reegleid ning toimub etappidena. Järgnevalt esitataksegi andmeanalüüsi etapid.

1. Intervjuude transkribeerimine. Kõik intervjuud lindistati diktofoniga. Seejärel transkribeeriti intervjuud sõnasõnalt, vajadusel eirati keelereegleid. Helifaile kuulati ja neid võrreldi saadud tekstidega korduvalt. Ka Laherand (2008) ütleb, et intervjuueeritava jutt tuleb kirja panna nii täpselt kui võimalik. Transkriptsioonidele lisati veel intervjuu toimumise aeg, pikkus ja koht ning asendati tähestikulises järjekorras uuritavate nimed pseudonüümidega. Protokollidesse märgiti veel lühemad (.) ja pikemad (...) mõttepausid, ning emotsioonid (☺, ☹) ja vajadusel *kaldkirjas* intervjuu jooksul tehtud märkmed, näiteks mida laps tegi.

Braun ja Clarke (2008) peavad oluliseks enne kodeerimist kogu andmestiku veelkordset läbilugemist, kuna lugemine aitab näha teemasid ja mustreid tekstis. Pärast kõikide intervjuude transkribeerimist loeti saadud andmed korduvalt üle. Enne intervjuude QCAmapi üleslaadimist loeti intervjuusid uuesti ja eemaldati nendest antud uurimuse mõtestamise seisukohast ebaolulised lõigud (näiteks laps räägib pikemalt, mida ta maal vanavanemate juures teha tahaks või kelleks ta suurena saada soovib) ja partiklid: mhm, jaa, mis veel ning sõnakordused. Antud teguviisil toetuti Flick (2009) seisukohale, kes ütleb, et alati pole täpne transkribeerimine vajalik, kui just ei analüüsita keelt. Lisaks võib liigtäpne protokoll takistada antud uurimuse eesmärgile keskendumast.

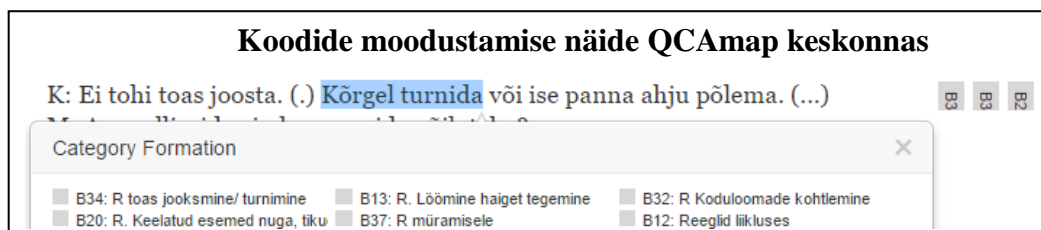
Pärast ebaoluliste tekstiosade eemaldamist oli kõige lühema transkriptsiooni pikkus 4 lehekülge ja kõige pikema 11 lehekülge. Enne QCAmapi keskkonda andmete edasiseks analüüsimiseks ülesse laadimist oli teksti 114 lehekülge, kirjastiilis Times New Roman ja reavahe 1,5.

2. Kodeerimine. Kodeerimiseks laeti kogu andmestik (intervjuude transkriptsioonid) vabavara keskkonda QCAmapi, mis on mõeldud tekstide analüüsimiseks kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Antud programmi valikul osutus määravaks asjaolu, et tegemist on vabavara programmiga, selle kasutamist oli võimalik ülikoolis õppida, andmete töötlemine oli hõlpsam ja programmi kasutamine lisab uurimusele usaldusväärsust.

Transkriptsioonid laeti QCAmapi andmetöötluskeskkonda nelja uurimisküsimuse alla ning iga uurimisküsimust kodeeriti induktiivselt eraldi. Induktiivse sisuanalüüsi puhul tuletatakse koodid andmetest (Elo & Kyngäs, 2008). Kodeerimise eesmärk on teksti osadeks lahutamine ja seeläbi selle parem mõistmine (Flick, 2009). Koodide moodustamiseks märgiti

ära tähenduslik üksus. Elo jt (2014) ütlevad, et tähenduslik üksus võib olla nii sõna, lause kui ka lõik, see peab olema piisavalt suur, et seda saaks vaadelda tervikuna, ent ka piisavalt väike, et olla asjakohane tähendusühik analüüsiprotsessis. QCMap võimaldas töö autoril märkida lause, lõigu või lõiguosa (tähendusliku üksuse), mille juurde kirjutati kood, mis koosneb tähe- ja numbrikombinatsioonist ning uurija lisatud tekstilähedasest fraasist (Joonis 2).

Kodeerijasiseses kooskõla saavutamiseks loeti transkriptsioone mõne aja möödudes uuesti ja kodeeriti mõningal määral andmeid ümber, näiteks esialgselt oli kolmas uurimisküsimuse kodeerinud liiga kitsalt/väheste ja laiamõtteliste koodide alla, mis ei võimaldanud tulemusi korralikult analüüsida. Mayring (2014) soovitab andmete usaldusväärseks tõlgendamiseks kaasata andmeanalüüsi ka mõni antud uurimusse mittepuutuv/kõrvaline isik. QCMap keskkond võimaldab nupu *New Inter-Coder-Agreement* alt kaaskodeerijal kodeerida andmeid viisil, mis lubab tal näha/kodeerida nii uurija loodud koodidega kui ka vajadusel ise uusi koodi lisada. Reliaabluse suurendamiseks kasutati kaaskodeerijat, kes kodeeris iga uurimisküsimuse all kaks esimest intervjuud. Kodeerijatevaheline kodeerimiskooskõla oli uurimisküsimuste lõikes kas hea või isegi väga hea. Protsessi käigus muudeti/lisati vaid üksikuid koodi.

KOODID	ALAKATEGOORIAD	PEAKATEGOORIA
B20: R keelatud esemed (nuga, tikud....)	Keelatud esemed	OHUTUS
B25: R keelatud kodutehnika		
B31: R keelatud ained (tabletid, vedelikud)		
B30: R õues mängimine/turnimine	Enda ohutus	
B34: R toas jooksmine/ronimine		
B10: R õrnade/klaasist esemete käsitlemine		
B37: R müramine	Teiste inimeste ohutus	
B13: R löömine haiget tegemine		
B32: koduloomade kohtlemine	Koduloomade ohutus	

Joonis 2. Näide andmeanalüüsi protsessist.

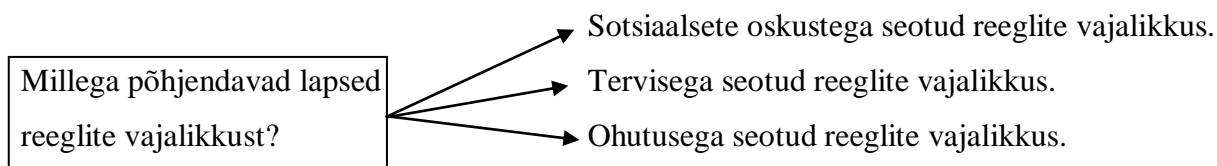
3. Kategooriate moodustamine. Korduva kodeerimise järgselt jäi alles 109 koodi. Elo ja Kyngäs (2008) ütlevad, et pärast kodeerimise lõpetamist tuleks hakata koode grupeerima ja moodustama alakategooriaid. Braun ja Clarke (2008) soovivad selles etapis kasutada visuaalset esitlust. Kuigi QCMap keskkond võimaldab jagada koode alakategooriate alla, prinditi koodiraamat välja ja moodustati alakategooriad manuaalselt. Seejärel moodustati alakategooriatest peakategooriad. Manuaalne kategoriseerimine võimaldas andmeid korduvalt ümber paigutada. Vajadusel pöörduti algandmete/ transkriptsioonide juurde tagasi. Näiteks algselt paigutati kood B29: R kappi pugemine peakategooria „Ohutus“ alla, kuid algandmete juurde tagasi pöördudes selgus, et uuritavad poevad kappi solvumise ja viha korral, seetõttu paigutati antud kood peakategooria „Sotsiaalsed oskused“ alla. Näide kategooriate moodustamisest joonisel 2. Manuaalselt teostatud kategoriseerimistulemused sisestati taas QCMap keskkonda, kuna antud keskkonnast allalaetav kokkuvõttev Exceli tabel võimaldas saada andmetest sisuka ülevaate, mis omakorda lihtsustas tulemuste kirjutamist.

3. Tulemused

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli kirjeldada 5-7-aastaste laste arvamusi kodus kasutatavatest reeglitest ja nende vajalikkusest ning vanemate kasvatustegevusest, kui lapsed reegleid rikuvad. Uurimistulemustest parema ja sisukama ülevaate andmiseks esitatakse järgnevad tulemused uurimisküsimuste lõikes ja peakategooriate kaupa, kirjeldades alateemasid ja esitades tulemuste ilmetamiseks tsitaate intervjuudest. Viimased on parema mõistetavuse huvides vähesel määral toimetatud. Intervjuude tsitaatidest väljajäetud osad on märgitud kaldkriipsude vahel oleva punktiiriga: /.../. Igale tsitaadile on lisatud pseudonüüm ja rääkija vanus. Lugejale laste arvamustest ulatuslikuma ülevaate andmise eesmärgil on kirjeldatud ka mõningaid peakategooriate väliseid aspekte, nagu näiteks laste osalus reeglite tegemisel ja laste arusaamad reeglitest kodust väljaspool.

3.1. Reeglite vajalikkus

Esimese uurimisküsimuse: Millega põhjendavad lapsed reeglite vajalikkust? juures eristus kolm peakategooriat (Joonis 3).

Joonis 3. Esimese uurimisküsimuse analüüsimisel eristunud peakategooriad.

3.1.1. Sotsiaalsete oskustega seotud reeglite vajalikkus.

Kõik vastanud lapsed olid seisukohal, et reeglid on olulised selleks, et lapsed ei satuks ohtlikesse olukordadesse, oleksid terved ning oskaksid ka kaasinimestega arvestada. Vastajad olid seisukohal, et kui reegel on tehtud/kokku lepitud, on oluline sellest ka kinni pidada.

Reeglit määratleti kui nähtust, mis ütleb, mida ei tohi teha ja mida tohib teha/peab tegema. Ükski vastanud laps ei olnud seisukohal, et reegleid pole vaja. Reeglite puhul pidasid lapsed oluliseks, et need oleks arusaadavalt sõnastatud ja selgitatud, miks selline reegel on oluline.

No reeglid on vajalikud ses mõttes, et lapsed ei hakkaks nagu seda tegema, mida vanemad sooviks ja vanemad ei hakka enam seda tegema, mida lapsed sooviks (Gerda 6a).

Et lapsed ilusti käituksid, nagu lasteaias (Erik 5a).

Kaasinimestega arvestamise aspektist väitsid lapsed end mõistvat, miks teatavates olukordades tuleks rääkida vaiksema häälega või mängida rahulikumaid mängu: kui keegi magab; õhtusel ajal, et mitte naabreid häirida. Samas tõdesid lapsed, et sellistes olukordades kipuvad nad mängides sageli reeglit unustama ja vanemad võiksid pahandamise asemel neile rahulikult rääkides seda meelde tuletada.

/.../ Ja nad ei saa siis sellest reeglist eriti aru ja võivad seda ikka veel edasi teha ja vanemad ei peaks siis kohe pahandama, vaid lapsega no lihtsalt rääkima (Maria 7a).

Lisaks eelnevale väitsid uuritavad, et kuigi see neile alati ei meeldi, peavad nad vajalikuks täiskasvanute poolt kehtestatud reegleid, mis suunaksid lapsi oma mänguasju kaaslastega jagama ja konflikte sõnadega lahendama, sest neile endile ei meeldi samuti see, kui sõbrad nendega omi asju ei jaga või kui neid lüüakse. Kirjeldati ka olukordi, kus uuritavad poevad konfliktsituatsiooni korral kappi peitu, samas mõistsid lapsed, et sedalaadi tegevus ei pruugi olla mõistlik, kuna kapiuks võib lukustuda ja laps sinna kinni jääda. Halvimal juhul võib kapis olla ka vähe õhku ja laps võib ära lämbuda.

Verbaalse suhtlemise seisukohast mainiti, et neid häirib, kui vanem vend või siis rühmakaaslased ropendavad ja seetõttu neile meeldib reegel, mis sedalaadi sõnakasutust piirab. Lasteaia kontekstist lähtuvalt nimetasid mitmed uuritavad, et neid segab keskendumast, kui rühmakaaslased õppetegevuste ajal jutustavad.

Mina arvan, et reegleid on vaja küll. (...) Sellepärast et (.) muidu juhtubki nii, nagu selle Madisega, et ta kogu aeg ropendab ja minu vend ka ropendab, aga mina ei taha seda kuulata (Hannes 7a).

Vanemate abistamist puudutavate reeglite vajalikkuse osas olid uuritavate seisukohad vastakad. Kirjeldati nii meeldivust vanemaid abistada, koos nendega koristada ning süüa teha kui ka vastumeelsust abistavate tegevuste suhtes. Mainiti näiteks, et koristamine on vajalik vaid külalistele mulje avaldamiseks. Mõned vanemad tüdrukud ütlesid, et koristavad oma tuba ilma sellekohase reeglita ja neid häirib, kui näiteks venna tuba on segamini. Uuritavate seas oli ka lapsi, kes ei suutnud põhjendada vanemate abistamist määravate reeglite olulisust. Näiteks, miks nad peaksid vanemaid abistama puude tuppa toomisel, toidu valmistamisel või nooremate õdede-vendade hoidmisel. Laste meelest olid need lihtsalt tüütud kohustused.

3.1.2. Tervisega seotud reeglite vajalikkus.

Vastajad tõid esile magusatarbimist piiravate reeglite olulisuse. Lapsed tunnistasid, et neile magus väga maitseb ja vaatamata keelule söövad nad vahel ka salaja kommi. Samas pidasid lapsed aga vanemate reeglit, et enne magusa söömist tuleb süüa soolast toitu, oluliseks, kuna sellise reegli puudumine mõjuks halvasti nii nende hammastele kui ka üldisele tervisele. Hammaste tervise seisukohalt tõid lapsed välja ka nende pesemise reegli olulisuse: kuigi hammaste pesemine on laste sõnul tüütu tegevus, hoiab see ära hambaukude tekke.

Näiteks, iga päev ei ole hea huupi ainult magusat süüa, sest muidu tulevad hambad ära ja lõpuks ei olegi enam hambaid (Barbara 7a).

Nimetati ka reegleid, mis piiravad nutiseadmete (arvuti, tahvelarvuti, telefon) kasutamist ja televiisori vaatamist. Lapsed tõdesid, et neile meeldiks väga rohkem ekraani taga olla, aga nad mõistsid, et see ei ole nende silmadele ja kehahoiule hea. Väärtustati ka peredes sisseseatud nutivaba tundi (peale teatud kellaaega ei tohi keegi perekonnas nutiseadmeid ja TV-d kasutada), mis alguses lastele küll ei meeldinud, kuid on tegelikkuses väga tore, sest siis mängitakse koos lauamänge, räägitakse ja loetakse ning sedalaadi perega koos tegutsemine on lastele väga meelepärane.

Minu sõbral on siukene päev, et pühapäev on täitsa nutivaba päev, aga meie peres on see no nii, et kui juba kell kaheksa on, siis ei tohi enam mina ega ka issi ja emme olla enda telefonis või kuskil nutiseadmes. /.../ No ma arvan, et see on tegelikult päris tore. Alguses see mulle ei meeldinud, sest mul oli ilma ekraanita igav, aga no ma loen ja siis me mängime koos emmega/.../(Janne 7a).

Lapsed mainisid veel ka tervise ja terve olemise seisukohast õues käimise olulisust, kuna neil on reegliks, et iga päev peab olema vähemalt tund aega õues. Seejuures tõdesid lapsed, et neile õues küll väga meeldib, kuid sageli on neil seal igav, sest pole mängukaaslast. Seejuures mainiti riietumist puudutavate reeglite meeldetuletamise ja selgitamise olulisust, just talvisel

ajal, et lapsed ei külmetaks, sest neil võib enda sõnul tekkida soov minna õue kas liiga väheste riietega või siis üksi õues olles salaja kindaid ja mütsi mitte kanda.

Intervjuudest selgus, et vastajad pidasid vajalikuks ka argipäevadel õigel ajal magama minemist kehtestavate reeglite olemasolu, kuna siis nad ei ole hommikul väsinud. Antud reegli puhul pidasid lapsed oluliseks vanematepoolset paindlikkust, et nädalavahetusel võiks kauem üleval olla, millega vanemad enamasti ka arvestasid.

3.1.3. Ohutusega seotud reeglite vajalikkus.

Intervjueeritavad tõid esile keelatud esemete ja asjadega seotud reeglite olulisust, kuna sedalaadi reeglite puudumine võib nende sõnul kaasa tuua õnnetusjuhtumi. Tikkude puhul tõid lapsed välja, et kui puuduks nende käsitlemist puudutavad reeglid, võib maja põlema minna ja nende perel ei ole enam kuskil elada. Matkal olles võib aga põlema minna mets ja selle tagajärjel saab palju loomi surma.

Kuigi uurimuses osalenud laste sõnul meeldis neile koos vanematega süüa teha, pidasid nad tähtsaks ka köögis olevate esemete käsitlemist puudutavaid reegleid. Vastajad tõid põhjenduseks, et kui vanemad ei selgitaks neile, miks noaga ei tohi mängida, võib mõni laps nuga hoopis mängumõõgana kasutada ja sellega vehkides nii endale kui ka teistele haiget teha. Samuti nimetati, et noaga võib sõrme lõigata, kui ei olda piisavalt ettevaatlik. Pliidi kasutamist puudutavate reeglite puudumise ohuna nimetasid lapsed, et nad võivad end ära põletada ja halvimal juhul võib maja põlema minna. Mainiti ka seda, et omavoliliselt elektriseadmete käsitlemisel võib saada elektrilöögi.

Kui ühtegi reeglit ei ole, siis sa võid teha seda, mis sa tahad ja siis võib juhtuda õnnetusi (Freia 6a).

Alguses ma tahaksin midagi teha, aga ma arvan, et see on ohtlik, siis ma küsin, kas õe või ema või isa käest, kas seda tohib teha (Neeme 7a)?

Lisaks eelnevale tõid uurimuses osalejad välja ka reeglite olulisuse, mis keelab tundmatuid asju suhu panna, kuna lapsed võivad teadmatusel süüa vanaema või kellegi teise ravimeid (pidades neid näiteks kommideks) või juua mõnda mürgist/keemilist vedelikku ja sattuda eelmainitud tegevuste tagajärjel haiglasse.

Haiget saamise ja haiglasse sattumise seisukohast pidasid lapsed oluliseks veel õues turnimist ja toas jooksmist, müramisega liialemine, narivoodis hüppamist ning mööbliesemetel turnimist puudutavate reeglite olemasolu. Haiget saamise vältimise seisukohast mainiti veel oma toa/mänguasjade koristamise olulisust, sest asjade otsa võib komistada. Mõned lapsed leidsid, et mänguasju ei tohiks loopida, kuna teine inimene võib

nende asjadega pihta saades haiget saada. Lisaks on võimalik, et loobitav ese läheb kas ise katki või puruneb mõni teine ese, mis temaga pihta saab. Vastajate sõnul võib aga purunenud esemega end vigastada, samuti võib eseme purunemine selle omanikku kurvastada.

Kui emme ükskord ostis uue lillevaasi, ma kogemata seal neid petshop`e viskasin, niimoodi proovisin neid ühe siis teise viskan nagu žongleerida proovisin, kogemata üks läks lillevaasi vastu, see oli täitsa uus (Anastasia 7a).

Lisaks eelnevale tõid uurimuses osalejad välja reegli olulisuse, mis ei luba neil kaaslasi lüüa. Lapsed kinnitasid, et sellekohase reegli puudumisel võiksid nad tahtmatult sõbrale või mõnele pereliikmele haiget teha. Tahtmatu haiget tegemise nüansina toodi välja ka vanavanematele selga hüppamine, kui neile ei räägita, mis sellise tegevuse tagajärjel võib juhtuda.

Jah, mulle meeldib (.) sellepärast (.) et kui ma üldse reeglitest kinni ei pea või ma ei tea, kes näiteks kinni ei pea, näiteks nagu mingid sõbrad reeglitest kinni ei pea, no näiteks löövad teisi kogu aeg (Doris 5a).

Meil on kass ja siis on niimoodi, et mu vennale ja minule on keelatud võtta kassi nagu kõhust, sest siis tal lähevad soolikad sassi ja ta hakkab küünistama ka (Gerda 6a).

Veel rääkisid lapsed neile kodudes kehtestatud reeglitest, mille eesmärgiks on tagada koduloomade turvaline kohtlemine. Uuritavate sõnul võiksid nad sellekohaste reeglite puudumisel kassi sabast tõmmata, võtta kassi süle nii, et tal hakkaks kõht valutama või lasta hamstri puurist välja ja siis talle kogemata peale astuda.

Olenemata sellest, et lastelt küsiti kodudes olevate reeglite kohta, ilmnes laste vastustest teema laiemalt nägemine. Paljud vastajad tõid ohutust puudutavate reeglite olulisust välja ka kodust väljaspool. Üheks enammainitud teemaks oli liiklus, kus lapsed pidasid oluliseks nii neid reegleid, mis puudutavad jalgsi liiklemist (sõiduteele ei tohi joosta auto eest ning bussi tagant; sõiduteele minnes peab vaatama, kas autot ei tule) kui ka autoga sõitmist (autoga sõites peab turvavöö kinni olema, et sa autost välja ei lendaks kui õnnetus juhtub ja kui reegleid ei oleks, hakkaksid kõik autod kihutama ja mõned juhid sõidaksid purjus peaga).

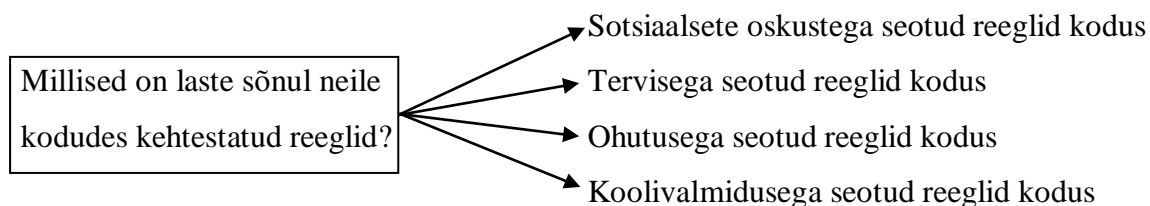
Vastajad kirjeldasid, et reeglite puudumisel võiksid joobes inimesed teistele haiget teha. Samuti oleks võimalus karistamatult teiste inimeste asju võtta, sest vangi ei pandaks. Lapsed avaldasid arvamust, et sedalaadi reeglite puudumine jätaiks politseinikud tööta ja inimesed hakkaksid liigselt lõbutsema ning juhtuks palju õnnetusi.

Muidu kui reegleid ei ole, sa võid kõike siis teha. Maailm võib hädas olla. Tead, kui laps võtab näiteks püssi ja tulistab sellega, päris püssi (.) see on väga halb/.../Siis võib keegi isegi surma saada (Karl 5a).

Lisaks eelnevale tõid lapsed välja ohutu käitumise reeglite olulisust nii treeningutel kui ka lasteaias. Looduskeskkonna ohutuse seisukohast nimetasid intervjuueeritavad lisaks tikkudega mängimisele ka prügi maha viskamist keelava reegli olulisust, kuna selle puudumisel võivad loomad end vigastada ja ka surma saada.

3.2. Reeglid kodus

Teise uurimisküsimuse: Millised on laste sõnul neile kodudes kehtestatud reeglid? analüüsimisel eristus neli peakategooriat (Joonis 4).

Joonis 4. Teise uurimisküsimuse analüüsimisel eristunud peakategooriad.

3.2.1. Sotsiaalsete oskuste arendamisega seotud reeglid kodus.

Ühe alakategooriana eristus sõnakuulelikkus. Lapsed nimetasid, et nende kodus on reegel, mille kohaselt tuleb lastel kehtestatud reeglitest kinni pidada ja nad ei tohi vanematele vastu vaielda. Uuritavate ütluste kohaselt peavad nad olema ausad ning nad ei tohi valetada: näiteks, kui neil on midagi katki läinud, peavad nad seda ka tunnistama, mitte süüdistama selles õde/venda või mõnda teist mängukaaslast. Veel nimetasid lapsed reegli, mille kohaselt tuleb lubadustest kinni pidada: näiteks sõpradel külast tuleb koju tulla kokkulepitud ajaks.

Intervjuueeritavad ütlesid ka, et kui reegli vastu eksitakse, peab vabandama.

Kui kodus on see kuldreegel, siis sa ei tohiks seda rikkuda (Janne 7a).

Näiteks lubadusi ei tohi murda. Kui sa lubad, et näiteks sa teed oma toa korda ja ei tee, siis niimoodi ei tohi teha näiteks, see ongi sõna murdmine (Doris 5a).

Intervjuudest selgus, et lapsed peavad vanematelt luba küsima tegevusteks, mille vanematepoolses lubamises nad pole kindlad: näiteks minna naabrilastele külla, kasutada ohtlikke esemeid (nuga, pliit) või kasta lilli. Veel mainiti keeldu kasutada ebatsensuurseid sõnu. Mitmed sõnakuulelikkust puudutavad reegleid käsitlesid riietumist. Uurimuses osalenud tüdrukud tunnistasid, et neile meeldib proovida ema riideid, kuid neil on keelatud võtta ema pidulikke riideid ja neid ära määrada. Riiete määrimist keelav reegel kehtis laste sõnul ka uute või pidulike riiete kohta.

Näiteks kui sa oled saanud endal tuttuue jope, tuttuued püksid ja tuttuue mütsi. Nagu mul läks praegu riimi isegi. ja siis sa määrid need täitsa ära ja (.) nii küll ei tohi teha (Anastasia 7a).

Teistega arvestamise seisukohast nimetasid lapsed reegleid, mille kohaselt nad pidid õdede/vendadega oma mänguasju jagama ja lahendama mängukonflikte verbaalselt, mitte füüsiliselt. Konfliktide lahendamist reguleeris laste sõnade kohaselt mõnes kodus ka reegel, mis keelas ärritumise või kurvastamise korral kappi peitu minna. Uuritavad tõid esile ka kodus oleva reegli, mille kohaselt nad ei tohi karjuda/liiga lärmakalt mängida. Antud reegli olid vanemad kehtestanud kas õhtusel ajal, et mitte kortermajas naabreid häirida või siis juhul, kui keegi peres oli haige või magas.

Me ei lähe nagu üksteisele kallale vaid räägime sõnadega (Neeme 7a).

Isegi siis kui sa lööd teist, siis peab ka vabandust paluma (Maria 7a).

Mängime sõbralikult, oleme lahked, lubame teistel mänguasju, lubame, et nad aitavad meid (Caroliina 5a).

Ühe alakategooriana eristus ka abistamine. Peaaegu kõik uurimuses osalenud lapsed kinnitasid, et nad peavad oma mänguasjad ise ära koristama. Vanemad lapsed pidid koristama ka oma tuba. Ilmnes ka uuritavaid, kelle väitel ei ole neile toa koristamiseks enam reeglit vaja, sest nad teevad seda ise ja vabatahtlikult, kuna segamini tuba häirib neid. Lisaks koristamisele pidid lapsed aitama vanematel ka süüa teha. Lapsed nimetasid ka kodus olevat reeglit, mille kohaselt peavad nad pärast sööki oma toidunõud panema kas kraanikaussi või nõudepesumasinasse. Reeglit, mille järgi laps peaks oma nõud ise ka ära pesema, ei ilmnenu.

Tööd on küll, et õues pean näiteks, kui Mario läheb alguses trepist alla, meil on kivist trepp, siis ma pean kontrollima, et ta ei kukuks ja temaga õues mängima (Ivo 5a).

Ja need asjad millega hakkama saad, pead ise ära tegema. Ema ei pea sind kogu aeg teenindama. /.../ Näiteks, paned enda riided lappesse, mitte ei käsi oma vanematel seda teha (Barbara 7a).

Lisaks eelnevale nimetati abistavate tegevustena veel puude tuppa toomist, nooremate õdede/vendade hoidmist ja kassi liivakasti koristamist.

3.2.2. Tervisega seotud reeglid kodus.

Hulgaliselt koduseid reegleid seostus lastele toitumis- ja söömiskultuuriga. Uuritavad tõid esile reegli, mille kohaselt tuleb enne ära süüa soolane toit ja alles siis võib midagi magusat võtta. Mainiti ka nn. kommipäeva reeglit – vaid ühel päeval nädalas tohib piiramatus koguses kommi süüa. Lisaks kommide tarbimisele piirasid vanemad laste sõnutsi veel jäätise, kookide

ja muu magusa söömist. Tulemustest ilmnes ka uuritavaid, kellel magusa söömist piiravad reeglid kas puudusid või olid paindlikud, kuna vastajatele nende sõnul magus väga ei maitse ja see ei riku nende söögiisu. Lisaks eelnevale nimetati veel peredes olevat reeglit, mille kohaselt, ei tohi lauast enne lahkuda, kui kõht on täis ja endale taldrikusse tõstetud toit söödud. Laste sõnul esines selles osas ka vanemate poolset paindlikkust. Veel nimetasid uuritavad reeglit, mis ei luba söögilauas mängida.

Soolase toidu peame ära sööma, aga mõnikord me võime alles ka jätta natuke. Ja mõnikord võime enne soolast toitu ka kommi võtta./.../ Mulle soolane toit maitseb, ma võin kartuleid täitsa külmalt ka süüa (Pärt 6a).

Järgneva suurema alakategooria moodustasid reeglid, mis reguleerivad kodus nutiseadmete kasutamist. Üldjuhul ilmnemiseid laste vastustest kindlad piirangud nii nutiseadmete (telefon, arvuti, tahvelarvuti, iPad) kasutamiseks kui ka televiisori vaatamiseks. Enamjaolt varieerus ajapiirang kummagi seadmeliigi (nutiseade ja TV) kohta päevas poolest tunnist ühe tunnini – seega lapsel oli tema sõnutsi võimalus olla maksimaalselt kaks tundi päevas mingit tüüpi ekraani taga. Kirjeldati ka, et sellekohane reegel kas puudub või on võimalus olla arvutis maksimaalselt viis tundi ja vaadata televiisorit nii kaua kuni ema soovib uudiseid vaadata. Intervjuudest selgus, et mõnedes peres on kas nutivaba tunni reegel (peale teatud kellaaega ei tohi lapsed/keegi peres ekraani taga olla) või nutivaba päeva reegel (pühapäev nutivaba päev).

Et annan õele iPadi ära, siis kui peab või kui emme ütleb, et mul on nagu pool tundi ja tal on nagu pool tundi aeg (Maria 7a).

Üle viie tunni ei tohi olla ma arvutis, aga telekat võin vaadata. /.../ No tavaliselt (.) nii kaua kui tahan (Lauri 6a).

Intervjueeritavad mainisid ka õues viibimist/mängimist kehtestavate reeglite olemasolu. Laste sõnul on neil kodus reegel, mille kohaselt nad peavad iga päev vähemalt tund aega õues mängima. Seejuures kirjeldasid lapsed, et neile on keelatud talvel väheste/õhukeste riietega õue minna ja õues mängides mütsi peast ning kindaid käest võtta. Tervise seisukohast tõid vastajad välja veel kodudes olevad reeglid, mis kehtestavad magamamineku kellaaja ja õhtuse hammaste pesemise enne magama minemist.

3.2.3. Ohutusega seotud reeglid kodus.

Tulemustest selgus, et lastel on kodudes hulgaliselt nende turvalisust tagavaid reegleid, mis seostusid lastele keelatud asjade ja esemetega. Neile on keelatud võtta ilma vanema loata tikke ja teha ise nendega kas siis tuld ahju või metsas lõket. Samuti ei tohi tikke kasutada mängimiseks. Veel on lastel keelatud noaga mängida ja teravat nuga võib kasutada enamasti

vaid vanema juuresolekul. Kindlad keelavad reeglid on vanemate poolt seatud ka tundmatute vedelike ja tablettide/kommisarnaste asjade maitsmisele.

Järgneva suurema alakategooria moodustasid reeglid, mis määratlevad kodutehnika käsitlemist. Vastajate sõnul ei tohi nad iseseisvalt kasutada pliiti, veekeetjat ja mikrolaineahju. Iseseisvalt kasutamise keeld kehtis osade laste sõnul ka videomaki ja printeri suhtes. Televiisori ja arvuti osas seda aga ei ilmnenu.

*Meil on kodus printer ja ilma küsimata ei tohi printida sealt välja. Ja kui mina tahan printida midagi välja, siis emme võib ainult mulle printida värvipilte välja (Lauri 6a).
Mina oskan juba pannkoogi tainast teha, aga aind praadida ma ei tohi. Pean ootama kui emme üles ärkab, siis me praeme neid koos (Karl 5a).*

Lisaks eelnevale ilmnes uuritavate ütlustest, et neil on kodus reegel, mis keelab ilma loata puutuda/mängida klaasist või kergesti purunevate esemetega.

Mitmeid reegleid olid vanemad laste sõnul neile kehtestanud ka füüsilise aktiivsuse piiramiseks/turvalisuse tagamiseks. Uuritavate sõnul on neil keelatud ronida kappide ja riiulite otsas ning toas joosta. Samuti õues mängides ei või lapsed enda sõnul ronida liiga kõrgete asjade otsa ilma vanema loa või järelvalveta, näiteks müüri või puu otsa. Samuti seadsid vanemad laste sõnul neile piiranguid, kui nad mängides kippusid oma tegevuse üle kontrolli kaotama: tegid müra, haiget oma noorematele õdedele/vendadele või hüppasid vanematele/vanavanematele hoiatamata selga. Veel tõid uurimuses osalejad välja, et neile on kehtestatud reeglid, mis piiravad nende soovi aegajalt konflikte füüsiliselt lahendada.

Veel, siis ma ei tohi ka vennaga kakelda, mul on väike vend viie aastane. Siis ma ei tohi temaga kakelda, siis ma ei tohi veel mingi lüüa ja nii edasi (Gerda 6a).

Lapsed tõid välja ka kodudes olevad reeglid, mis on kehtestatud neile koduloomade kohtlemisel: lemmikloomale ei tohi haiget teha, loomi ei tohi luba küsimata nende puurist välja lasta ja neile võib söögiks anda vaid spetsiaalset toitu.

3.2.4. Koolivalmidusega seotud reeglid kodus.

Tulemustest ilmnes ka uuritavaid (vanemad lapsed/koolieelikud), kellel on nende sõnul kodus reegel, mille kohaselt nad peavad õppima. Selle all tõid lapsed välja, et nad peavad täitma töövihikuid, lugema raamatuid ja joonistama.

*Ma pean vahepeal lugema ja töövihikuid tegema (Lauri 7a).
Vahepeal on mul niukene mõte, ma tahan nagu teha koolitegevused /.../ Emme ütles täna päeval sa pead mingi tegema tegevus, näiteks süüa ära, pärast näiteks teen koolitegevused./.../ Emme kogu aeg ise ütleb, vahel mulle ei meeldi (Anastasia 7a).*

Laste ütlustest ilmnes, et lugeda neile väga meeldib, aga töövihikute täitmine on neile sageli vastumeelne, eriti olukordades, kus algatus/käsk on tulnud vanema poolt, mitte lapselt endalt. Uuritavad kirjeldasid, et nad on püüdnud vanemaga rääkida enda vastumeelsusest kodus töövihikuid täita, aga vanemad ei arvesta sellega.

3.2.5. Laste osalus reeglite seadmisel ja reeglite rikkumise põhjused.

Reeglite seadjatena tõid lapsed enamasti välja vanemad – ema ja isa/kasuisa. Lisaks nimetati ka vanemat õde-venda või vanavanemaid. Intervjuudest selgus, et lapsed ise pereelu korraldavate reeglite tegemisel osaleda ei saa. Mainiti vaid, et laps saab teha reegli kas koduloomale või siis väiksemale õele/vennale. Erandina ilmnes lapse tehtud reegel emale, mida ema ka järgib: saabastega toas ei käida. Lapsed tõid välja ka seda, et igas keskkonnas on oma reegliseadjad, näiteks lasteaias teeb reegleid õpetaja ja maal vanavanemad.

Tegelikult lapsed seda teha ei saa, ainult täitsa suuremad lapsed juba saavad (Caroliina 5a).

Teedule tegin reegli, et see on reegel, et minu tuppa ei tohi minna (Gerda 6a).

Reeglite rikkumist põhjendasid lapsed sellega, et reegel ei ole neile arusaadavalt sõnastatud või siis läheb neil see meelest ära. Vahel on laste sõnul probleemiks ka see, kui vanemad ei ole reegli osas omavahel kokku leppinud ning tekib olukord, kus üks vanem lubab ja teine keelab: näiteks rämpstoidu söömist ja turnimist/ronimist puudutavate reeglite puhul. Reeglite rikkumise põhjustena mainiti veel asjaolud, et lapsele see asi lihtsalt nii väga meeldib ja ta ei suuda oma soovile vastu seista: näiteks magusat süüa või vahel porilompi hüpata.

Sellepärast, et nad tahavad endast muljet avaldada./.../ Nad tahavad näidata, et ma olen nii osav, et ei pane tikkudega maja põlema, aga tegelikult panevad (Olivia 6a).

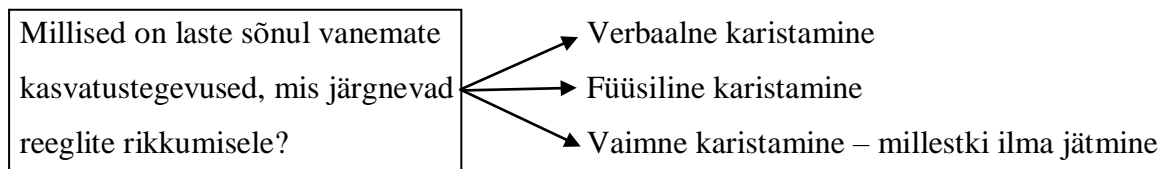
Sellepärast, et neile ei meeldi need reeglid, sellepärast teevadki vahel neid asju mida ei võiks (Pärt 6a).

Oli ka vastajad, kes tõid reegli rikkumise põhjusena välja vastumeelsuse kehtestatud reegli suhtes või siis lihtsalt igavust. Veel ütlesid lapsed, et vahel rikuvad nad reeglit kogemata ning ka seda, et rohkem juhtus neil reeglite rikkumist siis, kui nad olid nooremad. Huvitavaim selgitus oli aga see, et lapse sõnul elab tema sees teine laps ja see teine sunnib teda neid pahandusi tegema, seda eriti siis, kui lapsel on igav.

Kuigi lastelt küsiti reeglite kohta, mis on neile kodus kehtestatud, tõid uuritavad välja, et lisaks lastele on kodus reeglid ka kassidele: kassile on keelatud põrandale kakada, söögilaua l kõndida, tapeeti kiskuda ja öösel vanemate und segada.

3.3. Karistused kodus

Kolmanda uurimisküsimuse: Millised on laste sõnul vanemate kasvatustegevused, mis järgnevad reeglite rikkumisele? eristus kolm peakategooriat (Joonis 5).

Joonis 5. Kolmanda uurimisküsimuse analüüsimisel eristunud peakategooriad.

3.3.1. Verbaalne karistamine.

Intervjuudest selgus, et kui lapsed kodus reegleid rikuvad, siis esmajärjekorras karistatakse/distsiplineeritakse neid vanemate poolt verbaalselt. Laste kirjelduste kohaselt varieerus antud karistusviis sõltuvalt reegli rikkumise ulatusest. Väiksema üleastumise korral piirdusid vanemad selgitamisega, miks antud teguviis ei ole lubatud ja palusid/käskisid lapsel keelatud tegevuse lõpetada.

Nad ei ole enam siuksed: „Oi tee seda“, „Oi nunnukene, pai-pai“, vaid nad lähevad rangeks. /.../ No nad (.) hakkavad kurjustama, siis kui nad kurjustavad, peame me seda asja tegema, mida nad tahavad, et me teeks (Gerda 6a).

Kui reeglite rikkumine oli suurem, said lapsed enda sõnul pahandada või tõstsid vanemad nende peale häält ning sageli kaasnes sellistel puhkudel ka füüsiline karistus või mingist hüvest ilma jätmine.

3.3.2. Füüsiline karistamine.

Uurimuses osalenud lapsed olid teadlikud, et reeglite rikkumise korral võivad vanemad ühe karistusena lastele vitsa/laksu anda. Selgus, et lapsed on sedalaadi karistusviisist kuulnud, kas siis oma vanematelt või vanavanematelt (neid karistati lapsena sel moel), aga nende kodus lapsi nii ei karistata. Samas oli uuritavate seas ka lapsi, kes enda väitel on saanud reeglite rikkumise eest kas vitsa, rihma või lihtsalt käega laksu vastu tagumikku. Laste sõnul kasutasid vanemad füüsilist karistamist nende distsiplineerimiseks juhtudel, kui nad rääkisid vanematele vastu, jonnisid või olid midagi ära lõhkunud. Mõned lapsed väitsid, et ei mäleta, mille eest nad vitsa said, küll aga oskasid nad värvikalt kirjeldada emotsiooni, mis vitsasaamisega kaasnes.

Minule ei kunagi vitsa veel antud, aga minu peale on küll karjutud./.../ Vitsa annab, aga ma aind korra sain. /.../ Eriti halb on siis, kui mõlemat antakse. /.../ No (.) antakse vitsa ja siis karjutakse ka kõvasti (Erik 5a).

Aga meile ei anta ata-ata, sest me ei ole nii kõvade pättustega hakkama saanud. Kuigi me kaks ühe korra oleme ühe paraja vembu-tembuga hakkama saanud (Freia 6a).

Erandina kirjeldati ka olukorda, kus lasteaiatõpetaja tõi ühe allumatu lapse korrale kutsumiseks vitsa tuppa. Lapse väitel õpetaja seda ei kasutanud. Teine ebaharilik vitsa andmise väide tuli lapselt, kes ütles, et nende kodus lapsi füüsiliselt ei karistata, aga tema annab oma õele küll aegajalt käega laksu ja kui vaja, siis päris kõvasti. Palusin tal selgitada, kuidas ta sellisest karistusviisist teadlik on. Lapse sõnul oli ta televiisorist näinud, et sel moel võib lapsi karistada.

Märkimisväärne on asjaolu, et ükski uuritavatest ei nimetanud karistamisviisina tutistamist.

3.3.3. Vaimne karistamine- millestki ilma jätmine.

Laste sõnul kasutasid vanemad üsna sageli reeglite rikkumise korral karistuseks mõnest asjast/tegevusest ilma jätmist. Intervjueeritavad nimetasid, et ebasoovitava käitumise korral piiravad vanemad nende õigust mängida. Mitmed vastajad kirjeldasid, et nad peavad seisma nurgas ja oma käitumist analüüsima. Nurgas seismise aeg oli vastajate sõnul varieeruv. Lapsed jutustasid, et nad võivad tavaliselt nurgast ära tulla, kui on oma teo tõsiduse üle järele mõelnud ja vabandavad. Erandina väideti nurgas seismist nii kaua, et jalad hakkasid valutama, kuid vanem ei lubanud ikka ära tulla.

Lisaks eelnevale tõid lapsed välja veel karistuseks toolile istuma panemise või saatmise teise tuppa järele mõtlema. Mainiti ka karistuseks magama saatmist (kas siis lõunaunne või õhtul varem). Sellist karistusviisi kasutasid vanemad vaid reegleid rikkunud lapse suhtes, teistele lastele peres see ei laienenud.

Vanemad lapsed nimetasid ühe karistusviisina erinevat liiki õppetegevusi: lugemist, joonistamist või töövihikute täitmist. Üllatavalt väitsid lapsed, et lugeda neile meeldib ja sedalaadi karistusviisi vastu neil enamasti midagi ei ole, küll aga oli lastele vastumeelne töövihikute täitmine.

Jaa. Näiteks, siis mänguasjadega ei või mängida, siis ainult koolitegevusi peab tegema ja raamatuid lugema või värvima peab värviraamatuid või joonistama (Anastasia 7a).

Lisaks eelnevale märkisid vanemad lapsed, et reeglite rikkumise korral võivad vanemad neil karistuseks keelata sõpradele/naabrilastele külla minna ja nad peavad kodus üksi mängima.

Teise alakategooria moodustas karistuseks nutiseadmete ja televiisori kasutamise piiramine. Karistuse karmus sõltus nii reegli rikkumise ulatusest kui ka konkreetsest perekonnast. Lapsed rääkisid, et nad saavad karistuseks vähem aega ekraani taga olla, näiteks tunni aja asemel mängida vaid ühe mängu. Esile toodi ka, et suuremate reeglitest üleastumiste korral (laps on midagi ära lõhkunud või ei allu nutiseadmes olemise ajapiirangule) jäävad nad nutiseadmetest või televiisori vaatamise võimalusest ilma isegi kaheks nädalaks.

iPadi keeld, vahepeal on telekakeeld olnud ja üldse telefonide (Lauri 6a).

Ühe alakategooriana moodustus magusa saamise piiramine. Uuritavad nimetasid, et neid jäetakse kas kommidest või magustoidust ilma, kui nad ei söö soolast toitu. Magusakeeluga karistati ka muud laadi üleastumiste korral, näiteks füüsiline konfliktide lahendamine õe/vennaga või ebasoovitav käitumine vanemate suhtes.

Kui paha laps oled ei saa kommi (.) ja kui paha laps oled, siis ei saa näiteks midagi osta, vahel on nii ka (Ivo 5a).

Intervjueeritavad rõhutasid, et kuigi karistada saamine on ebameeldiv, on see siiski vajalik. Ilmnes ka vastajad, kes ei omanud karistuste positiivsest mõjust/vajalikkusest kindlat seisukohta. Nende vastused olid ebalevad või eitavad, samas mõni laps muutis oma seisukoha arutluse käigus siiski pooldavaks.

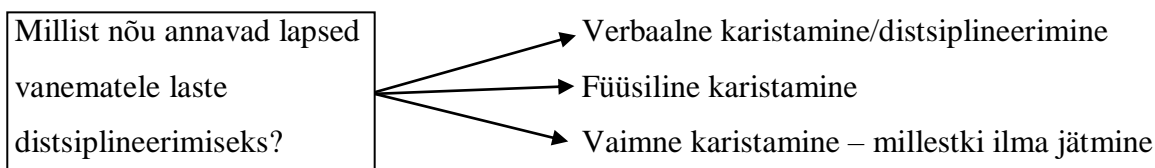
Selleks, et kui nad kui nad lapsi ei karistaks, siis lapsed ei õpiks selgeks, et seda ei tohi teha. Ja siis nad ei kasvaks normaalseks inimesteks, vaid teeksid kogu aeg neid asju mida ei tohiks teha (Barbara 7a).

Vaata kui ta ei saa karistada, siis ta ei tea et seda ei tohi teha (Karl 5a).

Järgnev uurimisküsimus annab ülevaate laste ettepanekutest, kuidas võiksid vanemad neid distsiplineerida/karistada ning millised karistusviisid ja miks on laste arvates toimivad ja millised mittetoimivad.

3.4. Laste nõuanded vanematele laste distsiplineerimiseks

Neljanda uurimisküsimuse: Millist nõu annavad lapsed vanematele laste distsiplineerimiseks? eristus kolm peakategooriat (Joonis 6).

Joonis 6. Neljanda uurimisküsimuse analüüsimisel eristunud peakategooriad.

3.4.1. Verbaalne karistamine/distsiplineerimine.

Intervjueeritud lapsed rõhutasid, et reeglite rikkumise korral, peaksid vanemad esmalt nendega rääkima ja tundma huvi, miks laps sel moel käitus. Lapsi kurvastasid nende sõnul enim olukorrad, kus nad on kogemata midagi ära lõhkunud või reegli unustanud, kuid saavad vaatamata sellele ikka kurjal toonil pahandada. Uuritavad väitsid, et neid endid kurvastab tehtud tegu niigi ja sellistel puhkudel ei peaks vanemad nendega pahandama, vaid lihtsalt rahulikult rääkima.

Avaldati ka arvamust, et suuremate pahanduste/reeglitest üleastumiste korral, näiteks, kui laps lööb teist last või ei allu vanema korraldustele, on vanematepoolne lapsega pahandamine/kurja häälega rääkimine täiesti õigustatud.

Sellepärast et, näiteks kõva häälega pahandamine, see aitaks ilmselt. Kui lapsele asjad ära seletada, alguses pahandada, siis natuke seletada lapsele asju. Ma arvan, et see pole väga hull, aga see ei ole ka selline väga leebe karistus (Barbara 7a).

Veel töid lapsed välja, et kui nad ise vabandavad, siis ei peaks nendega enam pahandama, sest lapsed on enda väitel juba eksimust mõistnud ja neil on sellest kahju.

Näiteks kui sa teed mingi halva teo, siis palud kohe vabandust, siis see ka on veidikene heategu (Lauri 6a).

Positiivsete eranditena kirjeldati olukordi, kus lapsed olid reegleid rikkunud, kuid ei saanudki pahandada, ega pidanud ka nurgas seisma. Lastel oli nende sõnul pärast selliseid olukordi imeline tunne ja nad olid rõõmsad ning motiveeritud hästi käituma.

3.4.2. Füüsiline karistamine.

Kõik uurimuses osalenud lapsed olid seisukohal, et füüsiline karistamine ei peaks kindlasti olema esimene/peamine karistusviis. Ühe põhjusena toodi välja, et vanemad ei tohiks karistades lastele haiget teha. Veel kirjeldati vitsa saades tekkivat viha ja soovi vitsaandjale või kellelegi teisele kallale minna. Samas mainiti, et viha ei teki, aga laps ootaks, et ema vabandaks hiljem tema ees. Uurimuses osalenud laste arvamuste kohaselt tunneks laps vitsa

saades küll hirmu ja järgmisel korral enam sel moel ei käituks, aga selline karistusviis ei õpetaks lapsele, kuidas oleks sobilik käituda. Lisaks eelnevale nimetati ka, et füüsiline karistamine võib lapses hoopis trotsi tekitada – soovi veel halvemini käituda.

No sellised haiget tegemise karistuse ei pane, ma arvan. Näiteks vitsa andmine ei pane lapsi hästi käituma. Ei aita. Siis laps lihtsalt saab haiget (Anastasia 7a).

Kuidas ei tohiks lapsi karistada? C: Nii et sa lööd teist väga kõvasti ja siis emme ja issi võivad sind ka lüüa väga kõvasti (Caroliina 5a).

Intervjueeritavad nimetasid, et füüsiline karistamine on õigustatud vaid erandjuhul: kui laps on teinud väga suure pahanduse. Seejuures olid lapsed väga ebalevad, millist laadi reeglite rikkumise korral oleks vanematel õigus neile vitsa/laksu anda. Lapsed ütlesid, et vitsa võiks anda juhul kui laps lõhub meelega midagi ära: näiteks uue nuku või vanemate auto või paneb tikkudega midagi põlema.

3.4.3. Vaimne karistamine-millestki ilma jätmine.

Karistusviiside osas, mis käsitlevad mingist tegevusest või asjast ilma jäämist, olid laste arvamused kõige vastakamad. Enim ilmnnes see magusa ning nutiseadmete ja televiisori keelu juures. Laste ütlustest ilmnnes, et kõige halvem/hullem karistus oleks nutiseadmete või magusa keeld pikemaks ajaks. Samas tõdesid uuritavad, et just sedalaadi karistusviis paneks lapsed reegleid järgima, kuna neile magus maitseb ja nad ei soovi sellest loobuda. Sama põhjendus kehtis ka nutiseadmete ja televiisori ning sõpradel külaskäimise osas. Lapsed ütlesid, et soovimatus meelistegevustest või mingitest asjadest ilma jääda motiveerib neid reegleid järgima. Uuritavad mainisid ka seda, et vanemad võiksid motiveerida lapsi hästi käituma, näiteks hea käitumise korral lubaksid rohkem arvutis olla või ostaksid mõne ihaldatud asja. Selline vanematepoolne teguviis innustaks laste sõnul neid rohkem reegleid järgima.

Näiteks, kui mina olen midagi pahasti teind ja siis öeldakse, et ma ei saa enam arvutis olla, siis ma käitun teistmoodi./... /No siis ma jaksan jälle hästi käituda (Hannes 7a).

Milline oleks kõige halvem karistus, mida sa kunagi saada ei tahaks? N: (.) Näiteks kaheks nädalaks ilma telekata või siis ilma magusata (Neeme 7a).

Intervjueeritavad olid seisukohal, et kui laps jonnib ja on pahas tujus, oleks parim vanematepoolne tegevus see, kui laps saadetakse teise tuppa rahunema/magama. Sama positiivsed olid laste hinnangud ka lühiajalisele toolil istumisele. Lapsed kinnitasid, et kui nad saavad pisut rahuneda ja oma käitumise üle järele mõelda, suudavad nad taas normikohaselt käituda. Seejuures pidasid lapsed oluliseks, et pärast aja mahavõtmist vanemad ka arutleksid nendega tekkinud olukorra üle ja tuletaksid lastele meelde, millised on hea käitumise reeglid.

Piinlik. M: Piinlik, miks sul piinlik oli? B: Sellepärast, et nurgas ei ole hea märkus ja nurgas oled, siis see tähendab, et sa ei ole üldse hästi käitunud (Barbara 7a).

Tegelikult (.)(raputab pead) Ei lapsed ei mõtle nurgas järele. No ta mõtleb ainult selle peale, et-et appi miks ma siia tulin ja üldse, kuidas ma siit välja saan (Doris 5a).

Karistuseks nurka panemise osas laste seisukohad enam nii ühtivad ei olnud. Ilmnes vastajaid, kes kinnitasid, et nemad mõtlevad nurgas järele ning neil on häbi/piinlik ja nad püüavad edaspidi enam mitte reegleid rikkuda. Osade laste väitel mõtlevad nemad nurgas vaid sellele, kuidas sealt ära saada. Teo üle järele mõtlemine oli laste sõnul teisejärguline.

Intervjueeritavate ütluste kohaselt võiksid vanemad reeglite rikkumise eest määratavate karistuste osas lastega läbi rääkida. Lapsed nõustusid, et aegajalt on karistamine vajalik, aga vanemad võiksid enne karistuse määramist huvi tunda, miks laps reegleid rikkus ja alles seejärel otsustada, kas ja millisel määral on karistamine vajalik.

4. Arutelu

Võttes aluseks käesoleva magistr töö eesmärgi ja püstitatud uurimisküsimused, arutletakse järgnevalt olulisemate uurimistulemuste üle. Esimesed kaks uurimisküsimust: millega põhjendavad lapsed reeglite vajalikkust ja millised on laste sõnul neile kodudes kehtestatud reeglid, keskendusid laste arusaamadele reeglite vajalikkusest ning lastel kodus olevatele reeglitele. Tulemustest selgus, et lastel on reegli mõistest ja reeglite vajalikkusest kindel arusaam. Reeglit sõnastati kui nähtust, mis ütleb, mida ei tohi või mida tohib teha. Seda arusaama kinnitab ka Baumrind'i (1966) väide, et vanema tegevusetus tähendab lapse jaoks tema tegevuse heakskiitmist, mitte neutraalsust. Kõik intervjueeritud lapsed pidasid reeglite olemasolu väga oluliseks. Sarnastele tulemustele jõudsid ka Valkonen (2006) ja Höckert (2011), kes uurisid teismeliste hinnanguid vanemate kasvatustegevusele. Seega saame öelda, et juba üsna varases eas mõistavad lapsed reeglite olulisust ning peavad reegleid vajalikuks.

Laste arusaamade kohaselt oli täiskasvanute poolt kehtestatud reeglite eesmärgiks tagada nii nende kui ka kaasinimeste füüsiline ja sotsiaalne heaolu. Ka Smith (2004) ja Juul (2011) tõdevad, et esmatähtis on luua füüsilisele ja sotsiaalsele keskkonnale kindel struktuur vältimaks kokkupõrkeid väikelaste tahtejõuga ja samas aktsepteerida laste soovi maailma tundma õppida. Laste soovi turvalise ja struktureeritud keskkonna järele ilmestab ka mõnede selles uurimuses osalejate seisukoht reeglite vajalikkusest: reeglid on vajalikud selleks, et lapsed käituksid hästi nagu lasteaias.

Tulemustest ilmnes veel asjaolu, et lapsed kodus reeglite tegemisse enamasti kaasatud ei ole. Lastele teevad reegleid isa ja ema või mõningatel juhtudel ka vanem õde või vend. Samas ilmnes reeglite seadmisel hierarhia: vanem lapsele, suurem õde/vend väiksemale ja laps koduloomale või nooremale õele/vennale.

Kuigi lastelt küsiti kodudes olevate reeglite kohta, kirjeldasid uuritavad teemat oluliselt laiemalt, märgates reegleid erinevates keskkondades, milles nad liiguvad. Lisaks kodule töid lapsed teiste mikrokeskkondadena välja lasteaia, vanavanemate kodu ja treeningkeskkonna, kus kehtestatud reeglid võivad oma olemuselt olla koduste reeglitega sarnased kui ka neist erinevad. Veel nimetasid paljud lapsed liikluses ja looduskeskkonnas käitumist reguleerivaid reegleid.

Uurijale huvipakkuvamaks oli aga mõningate vastajate selgitus reeglite vajalikkusele. Nende arvates on reeglid vajalikud ka täiskasvanutele, sest reeglite puudumisel ei peaks lapsed tegema seda, mida täiskasvanud soovivad ja täiskasvanud ei peaks tegema seda, mida lapsed soovivad. Minkkinen'i (2013) lapse heaolu struktuuralse mudeli järgi on laps ja keskkond vastastikkuses mõjutamises. Laste arusaam reeglite vajalikkusest ka täiskasvanutele ja väljaspool kodukeskkonda ilmestab selgelt nende reeglitest arusaama laiemat konteksti ja ka seda, et lapsed mõistavad reeglite vajalikkust ka ühiskondlikul tasandil. Teisalt võiks eelmainitud laste seisukoht reeglite vajalikkusest ka täiskasvanutele olla tingitud laste isekast soovist, et neile ei kehtestataks reegleid ja täiskasvanud peaksid kõik nende tahtmised täitma. Uurija aga seda seisukohta ei jaga, sest lapsed sõnastasid oma soovi mitte tahet: „Reeglid on vajalikud /.../ vanemad ei hakka enam seda tegema, mida lapsed sooviks“ (vt Gerda 6a, lk 25).

Andmeid töödeldes ja analüüsid selgus, et osadel lastel oli nende sõnul kodus hulgaliselt reegleid, kuid lastel oli raskusi nende vajalikkuse põhjendamisega. Samas oskasid reeglite vajalikkust hästi põhjendada lapsed, kellel nende sõnul kodudes eriti palju reegleid ei olnud. Eelmainitud lapsed olid ka aktiivsemad nimetama reegleid väljaspool kodukeskkonda. Autori hinnangul võivad sedalaadi tulemused olla seotud vanemate kasvatusstiiliga, kuna igale kasvatusstiilile on omane erinev reeglite kehtestamise tase (vähe/palju) ja stiil (põhjendatud/põhjendamata), mis omakorda soodustab või takistab reeglite mõistmist. Baumrind (2005) ja Baumrind jt (2010) tõdevad, et laste arengu seisukohast on parim just autoriteetne kasvatusstiil, kus vanem kasutab minimaalselt oma võimu ja annab lapsele piisaval määral autonoomiat. Autoriteetset kasvatusstiili toetavad ka Durrant (2013) ja Nelsen (2011), kes ütlevad, et positiivne vanemlus peaks põhinema lapse ja vanema vastastikkusel selgitaval dialoogil, mille eesmärk on suunata lapsi nägema põhjus-tagajärg seoseid. Seega on

lastel, kellele on reeglite vajalikkust põhjendatud, neid lihtsam järgida ja nad ei vaja nii palju piiramist. Lisaks tagab arutluse käigus kehtestatud reegel lapse suurema kognitiivse võimekuse, sest laps õpib nägema ja analüüsima end ümbritsevat keskkonda laiemalt.

Lastele kodukeskkonnas kehtestatud reeglid jagunesid nelja peakategooriasse: sotsiaalsete oskustega seotud reeglid, tervisega seotud reeglid, ohutusega seotud reeglid ja koolivalmidusega seotud reeglid.

Sotsiaalsete oskustega seotud reeglite vajalikkust pidasid uuritavad eelkõige oluliseks reeglite järgimise ja teistega arvestamise seisukohast. Kui üldjuhul olid laste seisukohad üheselt reeglite vajalikkust pooldavad, siis teiste abistamist puudutavate reeglite osas ilmnes vastakaid seisukohti. Uuritavate seas oli lapsi, kellele meeldis aidata vanemaid koristamisel, söögitegemisel ja teistes kodutöödes ning nad suutsid põhjendada oma abi olulisust. Samas oli vastanute seas ka lapsi, kellele kodutööde tegemine ei meeldinud ning neil oli raskusi vanemate abistamise vajalikkuse põhjendamisega. Ühe põhjusena näeb autor siinkohal vanemate vähest selgitustööd, miks laste abi on neile oluline. Faber jt (2011) peavad lastega suhtlemisel oluliseks kirjeldamist. Seega oleks lastelt abi paludes oluline neile selgitada, miks me täiskasvanutena seda vajame. Lisaks oleks oluline pärast abistava tegevuse lõppu anda lapsele tagasisidet, mida ta hästi tegi ja kuivõrd see täiskasvanut toetas, mitte öelda lihtsalt „tubli“ või „aitäh“.

Osad uuritavad avaldasid soovi vanematepoolsete motiveerivate meetmete järele: vanemad võiksid osta mõne ihaldatud mänguasja või lubada kauem arvutis olla, kui laps hästi käitub. Eelmainitud tulemus ühtib Flinkman (2004) ja Karu jt (2012b) tulemustega, kus uuritud noored samuti avaldasid soovi saada hea käitumise korral kas verbaalset või materiaalselt kiitust. Seega võiksid vanemad rohkem märgata ja ka tunnustada just laste head käitumist. Kõik eelmainitud uurimistulemused on kooskõlas positiivse vanemluse ideega, mille kohaselt on oluline tunnustada ja tagasisidestada positiivset käitumist, mitte ainult negatiivset (Durrant, 2013; Nelsen, 2011).

Tervisega seotud reegleid väärtustasid vastajad eelkõige enda tervise seisukohast. Seejuures ilmnes, et kindlad nutiseadmete kasutamist ja televiisori vaatamist reguleerivad reeglid olid kehtestatud vaid osadele uuritavatele. Uurimuses osales ka lapsi, kellel enda sõnul puudus kindel reegel, mis kehtestaks ekraani taga viibimise aja. Sedalaadi tulemus on murettekitav, kuna näiteks Tervise Arengu Instituudi (2016b) uuring näitas, et liigne arvutikasutus pärsib nii laste tervist kui ka meeleolu, muutes lapsed tujutuks ja apaatseks. Antud uuringust selgus ka, et mida vanemaks saavad lapsed, seda vähem oluliseks peavad vanemad piirata nende arvutikasutust. Vanemad ei anna aga aru, et nende tegevusetuse

tagajärjel võib lapsel/noorukil tekkida arvutisõltuvus. Seetõttu oleks oluline vanemaid teavitada lisaks internetis valitsevatele ohtudele rohkem ka liigse arvutikasutamisega kaasnevatest terviseprobleemidest, sealhulgas digisõltuvusest.

Tervisega seotud reeglite osas ei nimetatud toitumise all reeglit, mis piiraks friikartulite, hamburgerite ja muu sedalaadi kahjuliku toidu söömist. See on ka mõisteta, kuna lasteaias käivad lapsed sõltuvad rohkem vanemate poolt dikteeritud toidueelistustest.

Ohutusega seotud reegleid peeti oluliseks nii enda kui ka kaasinimeste turvalisuse seisukohast ja vastajad oskasid nende vajalikkust ka hästi põhjendada. Uuriija tähelepanu pälvis aga reegel, mille kohaselt lapsed pidid iga päev vähemalt tund aega väljas mängima. Antud reegel on küll laste tervise seisukohalt väga vajalik, kuid kortermajade piirkonnas ja ilma täiskasvanute järelevalveta ei pruugi see alati ohutu olla.

Koolivalmidusega seotud reeglid olid kehtestatud eelkõige vanematele (7-aastastele) lastele ja nende vajalikkuse osas olid laste seisukohad vastakad. Uurimuses osalenud lastele olid lugemine ja joonistamine meelepärased, aga töövihikute täitmine vastumeelne, eriti olukordades, kus algatus ei tulnud lapselt. Kahetsusväärne on asjaolu, et kooliks ettevalmistavaid tegevusi kasutati vanemate poolt ka karistusmeetodina. Üheltpoolt on mõisteta vanemate mure oma lapse koolivalmiduse pärast, teisalt ei anna vanemad ilmselt endale aru, et sedalaadi tegevus kahandab laste huvi õppimise vastu ja võib olla üheks (kooli)stressi allikaks juba enne kooli. Sageli keskenduvad koolistressi uuringud, (näiteks Valli, 2016) aga kooliga seotud tegurite uurimisele, jättes kodupoolse surve stressifaktorina tagaplaanile.

Kolmas ja neljas uurimisküsimus: millised on laste sõnul vanemate kasvatustegevused, mis järgnevad reeglite rikkumisele ja millist nõu annavad lapsed vanematele laste distsiplineerimiseks, keskendusid kodudes olevate karistusmeetodite välja selgitamisele laste tajumise alusel ja laste arvamustele erinevatele karistusviisidele. Kui reeglite vajalikkuse osas olid uurimuses osalenud lapsed kindlalt pooldaval seisukohal, siis karistuste vajalikkuse osas olid mõned uuritavad kahtleval seisukohal. Samas väitsid kõik uuritavad pikema arutluse tulemusena, et kui laps ikka vanemate sõna ei kuula ja käitub lubamatult, on vanematepoolne laste karistamine igati õigustatud. Antud tulemus on kooskõlas Baumrind jt (2010) väitega, et lapsed eelistavad autoriteetseid vanemaid, kes seavad piirid ja vajadusel ka karistavad.

Reeglite rikkumisest rääkides kirjeldasid osad uuritavad tegu/käitumist, kuid ilmnis ka lapsi, kes kirjeldasid end kui paha last (vt Ivo 5a, lk 36). Gfroerer jt (2013) ja Faber jt (2011) peavad laste tegevuse tagasisidestamisel olulisemaks kirjeldava hinnangu andmist, kusjuures oluline on kirjeldada just tegu, mitte sildistada last teo tagajärjel halvaks. Lapse sildistamine

ei anna talle tagasisidet teo tõsidusest, ega õpeta teda õigesti käituma. Lisaks mõjub lapse, mitte tehtud teo, halvustamine negatiivselt lapse enesehinnangule.

Uuritavate sõnul sekkusid vanemad reeglite **rikkumise korral esmajärjekorras just verbaalselt**, kuid laste hinnangute alusel küsisid vanemad harva selgitust, miks laps reeglit rikkus. Laste arvates hakkasid vanemad sageli ilma nendepoolset põhjendust küsimata ja põhjuste vastu huvi tundmata laste peale karjuma. Baumrind jt (2010) tõdevad oma longituudse uurimuse tulemustele tuginedes, et pikaaegne ja pidev verbaalne vägivald põhjustab lapse emotsionaalsele arengule ja käitumisele tunduvalt suuremat kahju kui harv laks. Antud väitega ei õigusta uurijad laste füüsilist karistamist, kuid tõdevad, et sageli täiskasvanud alatahtsustavad verbaalse vägivalla kahjulikkust.

Lapsed ise kinnitasid, et enamasti ei riku nad reegleid meelega, seetõttu ootavad nad vanematelt esmajoonel rahulikku selgitamist ja reegli meeldetuletamist. Sarnased tulemused ilmnesid ka Dobbs (2005) ja Karu jt (2012b) uurimustest.

Lisaks verbaalsele karistamisele **kasutati** kodudes laste ütluste alusel **mõningal määral ka füüsilist karistamist** – vitsaga või käega laksu andmist. Võrreldes Lansford jt (2010) või Dobbs (2005) tulemustega olid käesoleva uurimuse tulemused positiivsemad, kuna lapsed nimetasid füüsilise karistusena vaid laksu saamist tagumikule ja seda ka erandjuhtudel. Tutistamist ei nimetatud üldse. Lansford jt (2010) ja Dobbs (2005) uurimustest ilmnes, et lisaks tutistamisele ja raputamisele, löödi lapsi ka erinevate esemetega ja erinevatesse kehapiirkondadesse.

Autori hinnangul ei pruugi positiivsemad tulemused olla tingitud vaid vanemate suhtumise muutumisest, aga ka laste soovimatusest oma kehalise karistamise kogemusi jagada. Nimelt küsis töö autor mitmetelt intervjuueeritavatelt küsimuse, kas uuritav on kuulnud, et lapsi võib ka füüsiliselt karistada. Mõningal määral ilmnes vastuseid, kus uuritav väitis, et ta on sedalaadi karistusviisist kuulnud, kuid teda sel moel ei karistata. Edasise vestluse käigus tõi laps näite, et on teatavate reeglite rikkumise korral saanud füüsiliselt karistada, kiirustades märkima, et seda juhtus vaid korra (vt Erik 5a, lk 35). Erandina kirjeldas uuritav ilmekalt viha, mis lapsel pärast vitsa saamist tekib. Kui uurija püüdis selgust saada, millise teo eest laps sellise karistuse sai, muutus ta kinniseks ja väitis, et see ei juhtunudki temaga, vaid neid tundeid kirjeldas tema sõber tema emale ja ema rääkis seda talle.

Kuna töö autor ei küsinud uuritavatelt tutistamise kohta otsest küsimust, siis võib eelnevale tuginedes eeldada, et lapsed ei soovinud sellest rääkida ja seetõttu ei ilmnenu tutistamist karistusviisina ka käesoleva uurimuse tulemusest.

Kuigi Eestis on füüsiline karistamine seadusega keelustatud, ei pöördunud uurija probleemiga lastekaitse spetsialisti poole, kuna laste sõnul ei olnud vanemate sedalaadi karistusviis igapäevane. Sootuks murettekitavam oli aga asjaolu, et lapse sõnul tõi vitsa tuppa õpetaja. Lapse väitel ta seda küll ei kasutanud, aga selline teguviis ei ole kindlasti lastele eeskujuks ja pedagoogiline. Kuna uuritava sõnul õpetaja vitsa ühegi lapse karistamiseks ei kasutanud ja tahtmata last kompromiteerida, jäeti antud asjaolu nõ enda/uurija teada, kuigi algselt kaaluti õpetajaga rääkida.

Laste endi suhtumine füüsilisse karistamisse oli tauniv. Kõik uuritavad kinnitasid, et nad ei tahaks sel moel karistatud saada, kuid kui vanemad neile siiski vitsa/laksu annavad, sooviksid lapsed, et vanemad hiljem ka lapsega räägiksid ja tema ees vabandaksid. Mitmed uuritavad kirjeldasid pärast füüsilist karistamist tekkivat viha või siis soovi kellelegi teisele füüsiliselt haiget teha. Ka Maslow (1943) ja Shmueli (2010) väidavad, et füüsiline karistamine tekitab lastes hulgaliselt muid vastuolulisi tundeid lisaks valule.

Dobbs (2005) uurimusest ilmnas, et sageli said lapsed füüsiliselt karistada teistele haiget tegemise eest. Selline vanematepoolne käitumine mõjub aga lastele kogemuslikult vastuoluliselt, kuna neile öeldakse, et on vale teistele haiget teha ja siis vastuseks teisele lapsele haiget tegemise eest saab laps ise füüsiliselt karistada. Samalaadse näite tõi ka üks uuritavatest, kes nimetas, et kõige hullem karistus oleks see, kui ta teeb kellelegi haiget ja siis ema ja isa teeksid ka talle haiget (vt Caroliina 5a, lk 38). Käesolevast uurimusest ilmnas, et lapsed said füüsiliselt karistada pigem millegi uue või hinnalise lõhkumise või siis vanematele vastu rääkimise eest. Ka Shmueli (2010) tõdeb oma arvamuse artiklis, et täiskasvanul on kindlasti õigus korrigeerida lapse käitumist, kuid see ei peaks toimuma lapse õiguse arvelt väärkusele ja füüsilisele puutumatusele.

Laste kirjelduste kohaselt **kasutasid vanemad sageli ka vaimset karistamist** – millestki ilma jätmist. Lapsed nimetasid nii arvuti, televiisori kui ka magusa saamise keeldu reeglite rikkumise korral. Lisaks kasutasid vanemad „aeg maha“ meetodit, pannes lapse kas nurka, toolile või teise tuppa järele mõtlema. Lapsed tõlgendasid sellist karistusviisi kui mängimise keeldu. Üldjuhul eelistasidki uurimuses osalenud lapsed karistusviisina millestki ilma jäämist, kui nad on reegleid rikkunud. Sarnased tulemused ilmnasid ka Dobbs (2005), Höckert (2011) ja Karu jt (2012b) uurimistulemustest. Oli ka uuritavaid, kelle meelest oleks pikaaegne magusast või nutiseadmetest ilma jäämine maailma kõige hullem karistus. Samas kinnitasid mitmed uuritavad, et soovimatus nutiseadmetest ilma jääda motiveerib neid hästi käituma.

Üldjuhul olid lapsed seisukohal, et reeglite rikkumise korral ei peaks karistamine olema esmaseks lahenduseks. Vanemad võiksid huvi tunda, miks laps reegleid rikkus, sest vahel rikuvad lapsed reeglit kogemata ja sellistel puhkudel on laste ütluste kohaselt juba reegli rikkumise tagajärjel purunenud ese või juhtunud vahejuhtum piisavaks karistuseks. Seega on lapsed oma teo tagajärjel kandnud juba nö. loomulikku karistust ja vanemad ei peaks neid rohkem karistama. Reegli rikkumise põhjuseks võib olla ka see, et laps on reegli unustanud või siis pole ta selle tähendust/tõsidust mõistnud. Seega ootavad lapsed, et vanemad esmajärjekorras selgitaksid välja reegli rikkumise põhjused, mitte ei asuks tagajärgi karistama.

4.1. Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus

Käesolevas magistritöös püüti välja selgitada laste arusaamad kodus vanemate poolt kehtestatud reeglitest ja karistustest. Ühe piiranguna võib välja tuua uurija vähese kogemuse intervjuerijana, mistõttu jäid mitmed laste poolt algatatud teemad laiendamata. Intervjuude kuulamisel ja transkribeerimisel selgus ka, et aegajalt esitati suunava sisuga või kinniseid küsimusi, mis võisid mõningal määral vastajaid mõjutada.

Transkriptsioonide kodeerimise käigus selgus, et üks füüsilise karistamise aspekt (tutistamine), on täiesti kajastamata. Andmete täpsustamiseks kaaluti ka võimalust laste lisaküsitlemiseks. Autori hinnangul ei ole sedalaadi tulemus tingitud mitte sellest, et vanemad oleksid loobunud lapsi tutistamast, vaid laste soovimatusest oma füüsilise karistamise kogemusi jagada. Kuna töö autor ei soovinud lapsi häirida detailsema küsitlemisega füüsiliste karistusviiside kohta, loobuti lisaküsitlemisest.

Piiranguna, mis võis mõjutada uurimistulemusi, võib välja tuua veel valimi moodustamise ühe kriteeriumi, mille alusel kaasati uurimusse heade sotsiaalsete ja kognitiivsete võimetega lapsi. Baumrind jt (2010) järgi on aga just autoriteetsete vanemate lastel eelmainitud võimekused paremini arenenud. Seega võis valimisse sattuda enim just autoriteetsete vanemate lapsi, kes on reeglitega harjunud ja seetõttu pidasid kõik uuritavad ka reegleid vajalikuks.

Magistritöö positiivseks väärtuseks on kindlasti asjaolu, et uuriti lapsi ja püüti välja selgitada neid puudutavates olulistes küsimustes, nagu reeglid ja karistused, just laste endi seisukohad. Enamjaolt keskenduvad kasvatusteemalised uurimused lapsevanemate või siis vanemate laste seisukohtade välja selgitamisele. Nagu käesolevast magistritööst nähtus, on lapsed juba üsna varases eas võimelised adekvaatselt end puudutavates küsimustes arvamust avaldama.

Kuigi käesoleva uurimuse valim oli kvalitatiivse magistritöö aspektist üsna ulatuslik (16 osalejat), ei ole kvalitatiivsed uurimistulemused siiski üldistatavad. Vaatamata sellele teadmisele annab magistritöö mõtteainet just lapsevanematele. Uurimuse tulemused näitavad selgelt, et lapsed vajavad neile arusaadavalt sõnastatud ja põhjendatud reeglite kehtestamist ning ootavad reeglitest üleastumise korral nii vanemate sekkumist kui ka mõistmist.

Uurimistulemustest võiks abi olla ka õpetajatele ja lastekaitse spetsialistidele, kes lapsevanemaid nõustades sageli põrkuvad erinevate eelarvamuste ja tõekspidamiste vastu, olgu selleks arusaam, et lapsed ei vaja mingeid piire või vastupidiselt liigranged kasvatuspõhimõtted. Loodetavasti aitab käesolev magistritöö mõningal määral kaasa positiivse vanemluse laiemale teadvustamisele, milles laste seisukohti arvestatakse ja neile seatakse eakohased piirid.

Samuti võiksid töö tulemused olla aluseks edasisteks uurimistöödeks. Näiteks vajaks kindlasti edasist uurimist asjaolu, et vanemad karistavad lapsi kooliks ettevalmistavate tegevustega, mis võib omakorda olla üheks koolistressi tekke ja koolirõõmu kahanemise põhjuseks.

Tänuõnad

Täna südamest kõiki uurimuses osalenud lapsi, kes olid valmis minuga avameelselt oma arvamusi ja kogemusi jagama. Täna ka vanemaid kes lubasid oma lastel antud uurimuses osaleda. Ilma teiepoolse usalduse ja mõistva suhtumiseta ei oleks osutunud võimalikuks käesoleva magistritöö kirjutamine. Erilised tänuõnad kuuluvad juhendaja Merle Taimalule, kes oli mulle igakülgse toeks ja abiks. Samuti täna kaasjuhendaja Dagmar Kutsarit ja Liina Leppa, kes abistasid andmeanalüüsi teostamisel. Aitäh ka Annelile, kes nõustus olema kaaskodeerijaks.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kuupäev.....

Allkiri.....

Kasutatud kirjandus

- Apter, T. (2006). *The Confident Child: raising a child to try, learn, and care*. New York. London: W. W. Norton & Company.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development, Vol. 37, No. 4*, 887-907.
- Baumrind, D. (2005). Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, 61-69.
- Baumrind, D. Larzelere, R. E, & Owens, E. B. (2010). Effects of Preschool Parents' Power Assertive Patterns and Practices on Adolescent Development. *Parenting Science and Practice. 10*, 157-201.
- Braun, V., & Clarke, V. (2008). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Bühler-Niederberger, D. (2010). *Introduction Childhood Sociology — Defining the State of the Art and Ensuring Reflection*. Sage Publications.
- Cacciatore, R. (2015). *Agressiivsus astmed*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Casas, F., González, M., Navarro, D., & Aliqué, M. (2013). Children as Advisers of Their Researchers: Assuming a Different Status for Children. *Child Indicators Research. 6*, 193-212.
- Christensen, P., & Prout, A. (2002). Working with Ethical Symmetry in Social Research with Children. *Childhood*, 9(4), 477–497.
- Durrant, J, E. (2013). *Positive Discipline. What is it and how to do it*. Sweden: save the Children. Külastatud aadressil
<https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/6757.pdf>
- Dobbs, T. (2005). *Children`s Insights into Family Discipline*. Master's thesis published. University of Otago. Külastatud aadressil
<https://nzfvc.org.nz/sites/nzfvc.org.nz/files/Terry%20Dobbs.pdf>
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. & Kyngäs, H. (2014). *Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness*. Külastatud aadressil
<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244014522633>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115.

- Faber, A., Nyberg, L., Templeton, R. A., & Mazlish, E. (2011). *Kuidas rääkida lastega nii et nad õpiksid kodus ja koolis*. Kirjastus Ersen.
- Flinkman, H. M. (2004). *Lapsi ja rajat - lapsen näkökulma hänen elämäänsä kotona sääteleviin rajoihin ja sääntöihin*. Julkaisematon Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Külastatud aadressil
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8938/G0000518.pdf?s>
- Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative Research*. 4rd edition. London: Sage Publications. Külastatud aadressil
https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=PQRdBAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=An+Introduction+to+Qualitative+Research.&ots=ARqGrJDB9L&sig=7ILg8TcJPt9EMH9jc8xJSH7it5c&redir_esc=y#v=onepage&q=An%20Introduction%20to%20Qualitative%20Research.&f=false
- Gfroerer, K., Nelsen, J., & Kern, R. M. (2013). Positive Discipline: Helping children develop belonging and coping resources using individual psychology. *Journal of Individual Psychology*. 69(4), 294-304.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How Many Interviews Are Enough? : An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods*, 18(1), 59-82.
- Hiiemaa, M. (2015). *Lapsevanemate hoiakud lapse karistamisel ja kasvatusemeetodid*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.
- Hirsjärvi, S., & Huttunen, J. (2005). *Sissejuhatas kasvatusteadusse*. Tallinn: Medicina.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Höckert, S. (2011). *Peruskoulun 7- ja 9- luokkalaisten nuorten näkemys hyvästä vanhemmuudesta*. Hoitotyön koulutusohjelma. Satakunnan ammatikorkaakoulu. Külastatud aadressil
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38449/hockert_susann.pdf?sequence=1
- James, A., & James, A. L. (2004). *Constructing Childhood. Theory, Policy and Social Practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Juul, J. (2011). *Minu piirid sinu piirid: milliseid piire vajavad lapsed tegelikult*. Tallinn: Väike Vanker.
- Kagitcibasi, C. (2005). Autonomy and Relatedness in Cultural Context: Implications for Self and Family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 36(4), 403-422.
- Kagitcibasi, C. (2014). Family and Child Well-Being. A, Ben-Arieh., F, Casas., I, Frønes. & J. E. Korbin (Eds.), *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pp 1229-1251). New York London: Springer.

- Kala, J. (2014). *Vanemate arvamus kasvatuses ja karistuses*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool
- Karu, M., Turk, P., Biin, H., & Suvi, H. (2012a). *Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Kirjanduse ülevaade ja metoodika aruanne*. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Külastatud aadressil http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/lapse_oiguste_ja_vanemluse_monitooringu_kokkuvote.pdf
- Karu, M., Turk, P., Biin, H., & Suvi, H. (2012b). *Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Laste küsitlus*. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Külastatud aadressil https://www.sos-lastekyla.ee/wp-content/uploads/2014/05/Lapse_oiguste_ja_vanemluse_monitooring-lastekysitluse_aruanne.pdf
- Kinnunen, S. (2008). *Las ma olen laps*. Tallinn: MTÜ Allika kirjastus.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Kirjastus: Koolibri.
- Kraav, I., & Lahikainen, A. R. (2010). Peresuhted lapse silmade läbi. I. Kraav, E. Krull, M. Taimalu, K. Trasberg. (Toim), *Õnnestav õpetus*. (lk 163-176).Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kutsar, D. (2008). Lapse heaolu vananevas Eestis. L. Ots (Toim.) *Uued ajad- uued lapsed*. Taliinn: TLÜ Kirjastus.
- Kutsar, D., Kasearu, K., & Kurrikoff, T. (2012). Family trends and changing parenting practices in Estonia. *Cognition, Brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal*, 2, 171–190.
- Lansford, J. E., Alampay, L. P., Al-Hassan, S., Bacchini, D., Bombi, A. S., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Oburu, P., Pastorelli, C., Runyan, D. K., Skinner, A. T., Sorbring, E., Tapanya, S., Uribe Tirado, L. M., & Zelli, A. (2010). Corporal Punishment of Children in Nine Countries as a Function of Child Gender and Parent Gender. Külastatud aadressil https://scholar.google.com/scholar?hl=en&q=Corporal+Punishment+of+Children+in+Nine+Countries+as+a+Function+of+Child+Gender+and+Parent+Gender&btnG=&as_sdt=1%2C5&as_sdtp=
- Lapse õiguste konventsioon. (1991). *Riigi Teataja*. 35, 428. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>
- Lastekaitse Liit (2015). *Kokkuvõte uuringust- Lapse osalemine pereelus*. Külastatud aadressil <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2015/11/LAPSE-OSALEMINE-PEREELUS-2015.pdf>

- Lastekaitseeadus. (2016). *Riigi Teataja I, 06.12.2014, 1*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/LasteKS>
- Laste ja perede arengukava 2012-2020. (2011). *Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond*. Tallinn: Sotsiaalministeerium. Külastatud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf
- Madise, Ü. (2015). *Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest: Eesti Vabariigi kolmanda ja neljanda perioodilise aruande kohta*. Külastatud aadressil http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uuro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review* 50(4), 370-396.
- Mason, J., & Hood, S. (2011). Exploring issues of children as actors in social research. *Children and Youth Services Review* 33, 490–495.
- Mayring, P. (2014). Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution. Külastatud aadressil http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39517/ssoar-2014-mayring-Qualitative_content_analysis_theoretical_foundation.pdf?sequence
- Minkkinen, J. (2013). The Structural Model of Child Well-Being. *Child Indicators Ressearch* 6(3), 547–558
- Minuchin, P. (1985). Families and Individual Development: Provocations from the Field of Family Therapy. *Society for Research in Child Development*, 56(2), 289-302.
- Nelsen, J. (2011). *Positive Discipline: The Classic Guide to Helping Children Develop Self-Discipline, Responsibility, Cooperation and Problem- Solving Skills*. New York: Ballantine Books. Külastatud aadressil https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=PrQIsAJPJd8C&oi=fnd&pg=PT13&dq=Positive+Discipline:+The+Classic+Guide+to+Helping+Children+Develop+Self&ots=H14qkwCtK&sig=PUKvB4WpCUKfkrCR5DIahz4kEXk&redir_esc=y#v=onepage&q=Positive%20Discipline%3A%20The%20Classic%20Guide%20to%20Helping%20Children%20Develop%20Self&f=false
- Patton, M. Q. (2015). Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.

- Pearson, L. (2009). *Distsipliini võluvägi*. Tallinn: Ersen.
- Prout, A. (2011). Taking a Step Away from Modernity: reconsidering the new sociology of childhood. *Global Studies of Childhood*. 1, 4-14.
- Prout, A., & James, A. (2005) A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems – Jenks, C. (Eds.) *Childhood. Critical Concepts in Sociology* I, 56-80.
- Pulkkinen, L. (1977). *Kotikasvatuse psühholoogia*. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Puolimatka, T. (1999). *Kasvatuse võimalused ja piirid. Mineviku ehitamise filosoofia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Põld, P. (1993). *Üldine kasvatusõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.
- Reinomägi, A., Sinisaar, H., Toros, K., Laes, T. L., Krusell, S., Kutsar, D., Ilves, K., & Abel-Olo, K. (2014). *Lapse heaolu mõõtmise käsitus*. Tallinn: Statistikaamet.
- Rodrigo, Byrne & Rodríguez, (2014). Parenting Styles and Child Well-Being. A, Ben-Arieh., F, Casas., I, Frønes. & J. E. Korbin (Eds.), *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pp 2173-2197). New York London: Springer.
- Rohtla, A. (1971). *Lastepäevakodu käsiraamat*. H. Täll. (Toim.) Tallinn: Kirjastus Valgus.
- Shmueli, B. (2010). Corporal Punishment in the Educational System Versus Corporal Punishment by Parents: a Comparative View. *Law and Contemporary Problems*. 73(2), 281-320.
- Siegel, D. J., & Payne Bryson, T. (2016). *Lapse ajukeskne kasvatus*. Kirjastus Tänapäev.
- Smith, A. B. (2004). How do Infants and Toddlers Learn the Rules?: Family Discipline and Young Children. *International Journal of Early Childhood*, 36(2), 27-41.
- Tervise Arengu Instituut (2016a). *Vanemakoolituste programm „Imelised aastad“ laieneb üle Eesti*. Külastatud aadressil
<http://www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/3983vanemakoolituste-programm-imelised-aastad-laieneb-ule-eesti>
- Tervise Arengu Instituut (2016b). *Uuring: Laste probleemne arvutikasutus on seotud kehva tervise ja meeleoluga*. Külastatud aadressil:
<http://www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/3508-uuring-laste-probleemne-arvutikasutus-on-seotud-kehva-tervise-ja-meeleoluga>
- Valkonen, L. (2006). *Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten Vanhemmuuskäsitykset*. University of Jyväskylä. Külastatud aadressil
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13293>

Valli, K. (2016). *Koolistress ja õpimotivatsioon Pärnu Rääma põhikooli 5 – 9 klasside näitel*.
Publitseerimata lõputöö: Tartu Ülikool.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu
Ülikool. Külastatud aadressil
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Nõusoleku vorm lapsevanemale lapse uurimuses osalemise lubamiseks

Hea Lapsevanem.

Olen Tartu Ülikooli Sotsiaal- ja haridusteaduskonna koolieelse lasteasutuse pedagoogi eriala magistriõppekava üliõpilane Eve Jürgenson. Lisaks töotan ka igapäevaselt lasteaiaõpetajana. Laste arvamused ja seisukohad on mulle alati huvi pakkunud.

Paljude kasvatusalaste teemade seas on nii kasvatusteadlastele kui ka lapsevanematele juba aastasadu huvi pakkunud küsimus, kas ja kuidas seada lastele piire. Palju on uuritud lapsevanemate seisukohti antud küsimustes või täiskasvanud inimeste seisukohti oma lapsepõlvkogemustele tuginedes, kuid laste seisukohti antud teemal on seni veel väga vähe uuritud. Minu uurimustöö olekski Eesti kontekstis vaadatuna esimene sellekohane katse.

Töö eesmärgiks on uurida, mida arvavad 5-7 aastased lapsed kodus kasutatavatest reeglitest. Teisisõnu, kas ja millised kohustused on lastel kodus, kuidas suhtuvad lapsed reeglitesse (kas ja miks nad peavad reegleid vajalikuks), mida tehakse kui lapsed reeglitest kinni ei pea.

Selleks, et antud küsimustele vastust saada, olen planeerinud läbi viia üksikintervjuud, millel osalen vaid mina ja teie laps. Konfidentsiaalsuse tagamiseks ei jaga ma intervjuul kuuldut ei rühmaõpetaja ega ka kellegi teisega. Oma töös ei kasuta ma ühegi lapse nime ega muud konkreetsele isikule viitavat tunnust.

Küsimuste tekkimisel saab minuga ühendust meiliaadressil: eve.jurgenson@gmail.com või telefonil:

Kaasabi eest ette tänades Eve Jürgenson

Nõustun, et minu laps.....osaleb antud uurimuses.

Lapsevanema nimi..... Allkiri.....

Kuupäev.....

Lisa 2. Intervjuu kava

Nagu sa tead on Lotte väga uudishimulik koeratüdruk. Täna tahab ta sinuga vestelda reeglitest, mis lastel kodus on. Lotte tahab teada mida sina arvad reeglitest ja mis juhtub kui lapsed reeglitest kinni ei pea. Lotte tahab teada mida sina sellest arvad. Kas sa soovid teda aidata?

Teema	Laiemad küsimused	Alaküsimused	Abistavad küsimused
Millised on laste arusaamad kodus kasutatavatest reeglitest ja nende vajalikkusest?	<p>Kõigepealt tahab Lotte teada kas lapsed võivad kodus alati teha kõiki asju mida nad soovivad/tahavad või on kodus ka asju mida lapsed peavad tegema.</p> <p>Lotte saab aru, et kodus on nii asju mida lapsed tohivad teha kui ka asju mida nad ei tohi teha. Kuidas lapsed teavad, mida nad tohivad ja mida mitte.</p>	<p>Nimeta asju mida lapsed võivad alati kodus ilma luba küsimata teha.</p> <p>Nimeta asju mida lapsed kodus ei tohi teha.</p> <p>Nimeta asju mida lapsed kodus peavad tegema.</p> <p>Kes seda lastele ütleb.</p> <p>Mis on sinu arvates reegel.</p> <p>Kes kodus reegleid teeb.</p> <p>Too näiteid, millised reeglid lastel kodus on. Kas sinu arvates on reeglid vajalikud.</p>	<p>Ära too näidet proovi sõnastada, mis see on.</p> <p>Kas lapsed saavad ka reeglite tegemisel kaasa rääkida.</p> <p>Miks.</p>
Millised on laste sõnul kodudes enim kasutatavad kasvatustegevused mis järgnevad reeglite rikkumisele.	Sa rääkisid Lottele, et lastel on kodus reeglid ja millised need on. Nüüd tahab Lotte teada kas lapsed reeglitest ka kinni peavad ja mis siis juhtub kui nad seda ei tee.	<p>Kas lapsed saavad alati aru miks nad midagi peavad tegema või siis ei tohi teha.</p> <p>Mis sa arvad, kuidas nii juhtub, et lapsed teevad vahel asju, mida vanemad on keelanud.</p>	Meenub sulle mõni selline juhtum kui sa ei saanud vanemate keelust/käsust aru.

<p>Kuidas peaksid laste arvates vanemad toimima, kui nad reegleid rikuvad.</p>	<p>Sa rääkisid Lottele, et kui lapsed reegleid rikuvad, siis saavad nad vanemate käest pahandada/karistada. Nüüd tahaks Lotte teada mida sina karistamisest arvad.</p> <p>Kas sa soovid Lottele rääkida veel midagi selle kohta millest me praegu rääkisime.</p> <p>Ma tänan sind väga, et nõustusid minuga vestlema ja....</p>	<p>Mis lastega siis juhtub kui nad teevad asju mida ei tohi teha/mis on keelatud.</p> <p>Kuidas vanemad käituvad kui lapsed reegleid rikuvad/teevad asju mida nad ei tohi teha.</p> <p>Mis on karistus.</p> <p>Mis sa arvad mille pärast vanemad lapsi karistavad</p> <p>Mis sa arvad kas karistused panevad lapsi paremini käituma/reegleid järgima.</p> <p>Mille eest ei tohiks vanemad oma lapsi kunagi karistada.</p> <p>Mille eest võiksid vanemad lapsi karistama.</p> <p>Milline oleks parim karistus kui lapsed teevad midagi mida nad ei tohi teha.</p> <p>Milline on kõige hullem karistus kui lapsed teevad midagi mida nad ei tohi teha.</p>	<p>Ära too näidet proovi sõnastada, mis see on.</p>
--	---	--	---

